Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ-СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАТТА, 19 июль, 1975 шу. • № 86 (5157). • Мах 2 кап.

«САЛЮТ-4»: НИКЪ БЕШ ДА

НАЬКЪИЙ УПРАВЛЕНЕ ЦЕНТР, 17 июль. (ТАСС). «Салют-4» lалма станце экипаж дlахо кхоачашъеш я лаьттан юкъерча орбита тlа lилма-технически тохкамаш дарах экспериментий ярах оттаьь программа. Климук Петрей Севастьянов Виталей аргlанара балха да кlеаьга аттагlа хар. Даьча тохкамех хьаьнниар дертlадоаькхаш, де дезача балхашта къаьст-къаьста lилман приборашт кийчеш бар.

Тlехьарча деношка «Салют-4» баь никъ лаьттан lин кlал ца доалаш барах станцей тlайоагlа йlовхал дукхагlа яр. Цу хьалашка станце помещенешка дерттlача йlовхале режим lалашйир кхы тlа а терморегулированe контура системай вентиляторийн гlонца.

Цу дийнахьа космонавташа дlахо дихьар стаьце чура чел кинош фотографеш йоахалгё, физически упражненеш а йир са а лаьlар.

Климук Петрея Севостьянов Виталея могашал дика я. Станце бортови системаша дерттlа болх бу. Станце отсекашкара температура гlаьххьа — 21 градус цельсе я, давлени ртутни столба 800 миллиметр, относительни тlоадал — 58 процент.

СИХАГIА ЧУЭЦА ХЬУВКЪАМ!

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

Гуразхьа ялата йийна культураш чуийца яха дукха ца йисаяц. Хьаькlаши дуьген доакаш 14 июль тlаккхоачаш 140,1 эзар гектара тlара ялата культурин хьекха яьккхай, е планагlа чуэца эзаш хинначох 76 процент. Цунах 136,6 гектара тlара ялат кьола баьинаб колхозийн совхозийн механизатораш. Гуразхьа йийна ерригa культураш хlаьэле чуена яьха боахамаш я да республике.

Дика вlаштlехьаьиккха чаккхйоаих кlи - марса кампани Шелковской, Наурски, Гудермесски, Ачхой - Мартановски районашка. Цига, Шелковской района механизатораша — 99 процент, наурцаша — 89 процент, гудермесцаша — 81 процент, Ачхой - Мартановски района механизатораша — 85 процент кхоачашъяьй хьажкlаши дуьген доацаш ялата культурин чуэцаре планаш.

Цуна цкъаьна ялата культураш чуийна яхара тlехьабуьс Веденски, Малгобекски, Назрановски, Советски, Сунженски, Урус - Мартановски районашкара колхозийн совхозийн механизатораш.

Цига Малгобекски районе — 61 процент, Назрановски — 25 процент, Веденски — 31 процент мара кхоачашъяьяц ялат чуэцара план.

Хьекха ялат сихен дикен оаш Ачхой - Мартановски, Шалински, Шелковской районашкара механизатораша. Цхьабакъда Грозненски, Малгобекски, Наурски районашка тlехьабуьс хьекха ялат доа.

Хlана хlоа гектара тlара 15 центнер ялат чуэц. Дерригa чуэцар — 204 эзар тонн да.

Хlара гектара тlара 18 центнер совгlа ялат чуэцаьъ Ачхой - Мартановски, Назрановски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шелковской районашка.

Ялат сихен дикен чудао — республика механизаторий коьрттера декхар.

Гуразхьа дийна ялат чуийца бовла гарга ба Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза механизатораш. Дукхаьчо шерашка таххана бакъъаь дlаэттача групповой дьасане хьаькхари эрдара къаьста доллаш чуэц пятилетка чакхйоалача шера хьувкъам. Дика хьокхамаш доах из чуэзача механизаторашта юкъе вьржача социалистическа яьле комбайнераша Тушаев Альмада, Муртазалиев Серlильас, Эльмурзаев Кортас, кхьбараша.

СУРТА ТIА: хьалха йоагlа агрегат къаьнагlа волча механизатора Тушаев Альмада я.

Т. АРЧАКОВА сурт.

КХЫ ЦIАЬКХА А ДОАКЪАРАХ

Доакъараш lалашдеча дlадахача шерашка шоашкара дийнна гlадаташ теркаме ца эцаш болх бу дукхача колхозийн совхозийн кулгалхоша, йелаш йолча торонех бlазв пайда эцаш, йол, сенаж, баьций витаминийн хьоар кийчделта дерттlа вlаштlехьадаккхац.

Боьк тесса лелабу кулгалхойн специалисташи хилар бахьен долаш дукхача колхозашкен совхозашкен боагlаче бесса пайда эцаш йол хьокхача машинех, хила ма еззара кагий аьта хилац кlоагашка йолла силос, хlаьта кулгашца цигал хьокхилга юкъера деккхад. Аьла хьалха баш йолаш дукха буц юс тракторашт тlа ца йохалуче моттигашка.

Йол хьокхилга геттара мела лел Назрановски, Сунженски, Грозненски районий цхьадолча боахамашка, моттигаш чубелу хьекха йол хьагуш а я, аргlаш даь вlашкатоха гоаеш. Дукха ха йоакх но паркхаш даьи оlамигача хоалашка вlашкатехаи уллаш. Цудухьа хила ма-еззара дика хилац йол. Цига моттиг хинай Гудермесски районе «Дружба» совхозе.

15-гlа июль тlаккхоачаш республика юрта боахама министерства боахамашка кийчъяьй 37,3 эзар тонн йол, планагlа 148,1 эзар тонн йолча. Сунженски района боахамаша lалашъяьй планах 10 процент йол. Назрановски — 13, Надтеречни — 11, Веденски — 2, Нажай-Юртовски — 8 процент.

Республике кийчъяьча 37,3 эзар тонн аьлах 14,5 эзар тонн йол lалашъяьраш Шелковски района колхозаш я. Планагlа кхоллегlа дакъа йол lалашъяьй Наурски района боахамаша, вешта яьча, 7,6 эзар тонн. Духхьал из шин районий боахамашка кийчъяьй 22 эзар тонн йол, хlаьта вокх ерригa районашка lалашъяь йол 15 эзар тонн мара яц.

Кхы дикагlа лелаш сенаж кийчъялга я. 78,6 эзар тоннах 15 июль тlаккхоачаш кийчъяьр 28,6 эзар тонн мара яц.

Сенаж кийчъелга массарел дикагlа вlаштlехьадаьккхад Гудермесски районе. Укхаза 150 процент кхоачашъяьй из тlайна доакъар lалашдара план, хlаьта Ачхой-Мартановски районе — 42 процент, Грозненски — 40, Малгобекски — 56, Урус - Мартановски — 64, Шелковской — 43 процент. Геттара во лел сенаж йоллилга Шалински района боахамашка — 10 процент, Сунженски — 23, Наурски — 14 процент. Хlанз а цхьа тонн сенаж кийчъяьнза я Веденски Советски районий колхозаш.

Чах аргlаш дара балхаш геттара мела лел Грозненски, Малгобекски, Урус-Мартановски, Шалински, кхы дукхача районий боахамашка.

Юрта боахама министерства колхозашкен совхозашкен даьккхад 8745 тонн баьций витаминийн хьоар (план 21420 тонн). Юкъера лаархlача майнахь бетташка хlара балха дийнахьа 2 тонн мара баьций хьоар даьккхадац цхьан агрегато. Цо тешал ду агрегаташа болх ца беш дукха лаьтталга.

Баьций витаминийн хьоар доаккхилга во вlаштlехьадаьккхад Шелковской районе. Планагlа 6200 тонн йолча кийчдьар 2720 тонн мара дац, вешта яьча, планах 17 процент. Кхы дикагlа лелаш ца доакъар lалашделга Назрановски, Надтеречни, Ачхой - Мартановски, Шалински, Урус - Мартановски районашка.

Хlара колхоза председатели совхоза директори лекхарийла ва шиъ боахаме доакъарш кlийзезга мишта лел хьажа, уж кхоачам хилаал lалашдаро йолча ерригача торонех бlазе пайда эца.

Хlанз лекхар сенах латт дьлча, чу лате ярий ара-чlеччийнен дlайийнен баьцаш сухалбаь хьаькхарал совгlа, хьумушкарен, ушалашкарен, хьаьций йистошкарен, цига кхы а моттигашкарен баьцаш хьеккарах. Вlаштlехьаьиккха деза хьем ца беш ца хьагулдоагeз из аргlаш дехь вlашкатохилген, коартолий, гидуаргий, баьцадаарий йоархlаш гулъелга. Вlаштlехьадаккха деза цкъа дlайийча дукхача шерашка гlаьвла баьцаш кlеэттагlа хьеккача а диазза цу кхашкара лаьккхилга. Хаинахьа дlадоладе деза мошача хlажкlех силос йоллилга а. Хlаьта баьций витаминийн хьоар доаккхача агрегатий болх шин сменагlа вlаштlехьабаккха беза.

Массе боахаме дерттlа учет лелае еза lалашдаьча доакъара, вlаштlехьадаккха деза из эараделга, хlара ден, бетта цох кхетамца пайда эзара планаш оттае еза, дерригa доакъар хьайбаш чудоахкача фермашта хьатlаза а деза.

Х. МАКИТАРОВ,
республика юрта боахама министерства воккхагlвола экономист.

Шекара свекла тха районе кхее йолаьь ер хьоалагlа шу де.

Из мааьхера культура пайда не йолга клета а пеш хlаза шера из дикагlа шекара дукха къахьег района кхаш лелаерапша. Района специалисташа шоагара шегара юкъе кхувла шекара свекла хьувкъам лакхбара йола керда агротехника.

Дlалахача шера lалама хьаьш аккхоашта ьаттно болаш хинaделе а ерригача районе

ГЕКТАРА ХЬУВКЪАМ ЛАКХБАРА

юкъара лаьрхlача хlаьа гектара тlаьа 250 центнер шекара свекла яьккхар, дьаш 200 центнер йолча. Къаьстта дика хьаькхаш даькхар «40 лет Октября» яхача совхозе — хlара гектара тlара 256 центнер. Фу дlаьлеш а lилал деш а агротехнически бокъонаша дlа ма-дехьхара болх баьча «Назрановский» совхозе Озиев Саlьтуддина. «40 лет Октября» совхозе Евлоев Бокхана звеньеша дика хьокхамаш гайтаб. Къаьстта доккхий хьокхамаш даькхо цхьашаболча гектарнийкаша. Масала, «Назрановский» совхозе Дзотов Миханла цхьа гектара тlара 840 центнер яьккхаь, хlаьта Халкхаева Зулпата — 600 центнер.

Укх шера ерригa районе дlайийна 487 гектар шекара свекла я. Уж лелаю 9 механизированни звено.

Пятилетка чаккхйоалача шера хьувкъама дика лаоз салао района кхаш лелаечаша. Боагlача бозохаргlа азотни, фосфорни, калийни, минеральни удобренеш товсаш еригa шекара свекла эяба яьхача лаьтта дlайийна. Вlасти яьча за ца тудайташ дlадийна дика фу. Ахароччи бlарг сийрда боакхаш цхьатарра хьатlаьлаз баьцоагlаш. Хlара гектара хьувкъам лакхбора боккхача лоархlаме хилаз лоашача агротехнически хана бlаьцаеlаш кийдхьеш чакхьякхи агроприем. Из деш специалисташа, шекара свекла лелаечаша хиадайташаз са доаххача зенерча хlаммашка дика къоастам лоаттабе безийга.

10 июль тlаккхоачаш районе ерригача шекара свекла 348 гектар тlехдиен 131 гектар дикен яо.

Пхьилеконий — Юхтарча отделене шекара свекла йолча 12 гектара тlа кулгалхоша тасса дикен доак оасаз даьнаха. Пепьа ма гетташ уж оасарах мукъаяха еза.

Укх шера хьувкъам яьзлаш прогрессиви метод юкъе йоалае лексl оаха — потоцишна оерлочни метод. Цо торо дутаргъя транспортага дlадоала кlезигде. Цу гlулакха тха управлене хьувкъам чуэцача хана кхоачашъергйолаш мероприятеш оттаьй. Уж ерригача совхозашка дlаккхачийтай.

Укх шера района совхозаш паччахьалкхенга 1120 тонн шекара свекла йохка езаш я. Из теха 300 гектар юха дlайийнай бахе. Из шиа вlаштlехьадаьккха кхоачашдаз. Хlанз уж дика хьахиннай. Цхьа хlара гектара хьувкъам лакхбара дерога паза тlадайтад «Назрановский» совхоза къахьегамхоша.

Б. БЕКБОТОВ,
Назрановски районисполкома юрта боахама производственни управлене керттера агроном.

Надтеречни районе массарел хьалха гуразхьа дийна ялат толамца чуийца даларах рапорт деннад чьагlар доаккхача «Верхненаурский» совхоза коллектива. Паччахьалкхенга ялат доккара план кхоачашъяьй.

Белгалдаккха деза, чхьагlар доаккхача совхозе укх шера эггара хьалха ялат чуэцара прогрессивни метод юкъе йоалаяь хилар — «Жатва-75» комплексни отрядашна чакхъяьккхар. Цо торо хулийт сихен лоаццача хана хьайбай фермашта гlожа доакъар кийчде а гуразхьа дуьча ялата хьалхе а лаьтта кийчде а.

Ялат чуийца дааьнача кхашка арайоал тракторашi. Ялат чуийца баьина дукхагlа бола комбайнераш тракторашт тlа хайшаб. Цу гlулакхо торо ду дийнахьен буьса оахамаш де.

Ялат чуэцача хана санна доккхий толамаш доах Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета депутата Хьдиев Яшута.

Боахаме массарел хьалха ялат чуийца а ваьипа «К-700» яхача трактора тlа хайнав из. Ше беш бола болх дика а беш дийнахьа шиъ норма ю цо.

В. МАРЗИЕВ.

СУРТА ТIА: НГIАССР Лакхехьарча Совета депутат совхоза хьалха латта механизатор Я. Хаджиев.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

ДОАКЪАР IАЛАШДАРА —ЙОАГГIАШ ЙОЛА ЙОАКХО

Республике гlоала 14 июлъ тlаккхоачаш 48 эзар тонн йол lалашъяьй, е планагlа lалашъе езачох 28 процент. Из тайна доакъар lалашделга къаьстта дика вlаштlехьадаьккхад Шелковской района боахамий къахьегамхоша. Хlанзале 44 процент кхоачашъяьй цар йола lалашьяра план. Во болх беш из тайна доакъар lалашдара план 42 процент кхоачашъяьяи Шалински района а. Хlаьта 35 процент кхоачашъяьча Гудермесски района а. 39 процент кхоачашъяьча Урус-Мартановски района а. 32 процент кхоачашъяьча Ачхой-Мартановски района а доакъар lалашдеззаза. Цуна цкъара Грозненски, Малгобекски, Нажай-Юртовски, Советски, Веденски районашка планагlа lалашъе езачох хlанз а цкъагlа дакъа мара lалашъяьяц из.

План 207 эзар тонн йолча чу 39,3 эзар тонн мара lалашъяьдац. Сиха чаккхбоаккх ча lалашдара болх Шалински, Шелковской, Малгобекски, Сунженски, Ачхой-Мартановски районашка. Цхьабакъда, гуразхьа ялата йийна культураш чуийца яьша боллаше а чах аргlаш лелга тlехьатетт цхьадолча боахамашка, къаьстта: Грозненски, Веденски, Назрановски, Урус-Мартановски районашка.

Республике хlаьале 8.1 эзар тонн баьций витаминийн хьоар даьккхад, е планагlа укх шера lалашде дезачох 36 процент. Сохька укх хана даьккхачул 2 эзар тонн дукхагlа да из.

1975 шера 14 июль тlаккхоачаш доакъар lалашдарах йола
СВОДКА

Районаш	Йол	Ча	Баьций хьоар
1. Ачхой-Мартановски	32	25	24
2. Веденски	5	5	—
3. Грозненски	18	15	46
4. Гудермесски	35	25	40
5. Малгобекски	17	27	43
6. Надтеречни	34	21	27
7. Назрановски	27	3	28
8. Наурски	31	17	47
9. Нажай-Юртовски	10	31	—
10. Советски	2	29	—
11. Сунженски	19	21	46
12. Урус-Мартановски	39	6	33
13. Шалински	42	29	30
14. Шелковской	44	27	23
Грозне	21	—	—
Республике гlоала	28	19	36

ТАССА ХОАМ

«Союз-19» а «Аполлон» яха кемаш вlаши дувзаденнад

1975 шера 17 июле московски ха 19 сахьати 12 минуты яьнча вlаши дийтар «Союз-19» яха советски космически кемен «Аполлон» яха американски кемен. Космонавтика исторе чухь цкъаьна еча полете цхьан хана дакъа лоац шин мехка космос тохкараша: советски космонавташа Леонов Алексейси, Кубасов Ва[illegible], американски — Стаффорд Томаса, Бранд Вэнсе, Слейтон Дональдея.

Траекторена шоаза коррекци ярца вlаши дувзара «Союз-19» яха кема расчетни монтажни орбита тlа даьккхар. Вlаши дувзадалалехьа шоаза го баьккхача кулгашца еча управлене гlонна эшлалха кхоачашйир орбитальни ориентаци, чул тlехьагlа вlаши гарга даьхар чаккхдьаькар американски кема на дергагlа маневрированни еш. 10 метр гаьна долаш «Аполлон» тlахьожаделга а гаргадахар а кулгашца дир «Союз-19» яхача кема тlа оттаьча вlаши дувзара мишиных пайда а эш. Вlаши гарга доагlаш а вlаши дувзаш а советски кема лоаттайр хилайза аргlоаца ориентаци. Кемаш вlашагlкхийттачул тlехьагlа нар вlаши дувзара агрегаташ шоаш вlашагlа ювзаелар, са чаккхдоагlаргдоьаш вlашка а изар.

Вlаши дувзалга толаме чакхдаьккхаро экспериментально баьъдир советски американски lилмахоштен специалистазен творчески цхьана къахьегаш яьча вlаши дувзадара агрегатий конструкцией технически решенеш нийса хилар.

Дlахо «Союз-19», «Аполлон» космически кемаш шин дени шин буси цхьана никъ беш хар экипажаш цхьан кема чура воах кема чу гlоргьа, цхьана lилма экспериментеш ергьа.

Советски американски оагlонаши дийна ма-пиллара дlа чу а хьа чу а боахача хана космонавташа дlа-юха хувцаргьа къамин байракхаш, машара гlеза сигал тохкача а пайда эшча я СССР-и США-и цхьана къахьегарах йола соглашени, памятни медалаш йовликхаш, хlаьта цига СССР-и США-и дlайоагlаргйоача гаьмей ги. Вlаши дийтача кемаш тlа экипажаша кулгаш яздергха «Союз-19», «Аполлон» яха кемаш вlаши дувзара долча тамaла.

«Союз—Аполлон» космически комплекс дlахо никъ беш я дуно халкъий юкъара экипаж тlа а йолаш.

«Союз-19», «Аполлон» яхача кемай экипажашка космонавташка Леонов Алексейга, Кубасов Валерега, Стаффорд Томасага, Бранд Вэнсага, Слейтон Дональдага новкъоста Л. И. Брежнева дахьийта моаршал

Советски халкъа цlерагlа а сайгара а даькъала дувц аз шу белгаларча событеш — «Союз-19» советски космически кемен «Аполлон» американски космически кемен эггара хьалха вlаши дувзаргьа.

Дерригa дуне чlоагlа терках тlабахийтан доккхах нешин кьожаш да lилма экспериментий чоалхане программа кхоачашъеш сащ цхьана беча балхага. Кемаш толаме вlаши дувзаро бакъдир советски американски lилмахоша, конструктораши космонавташа творчески цхьана къахьегаш хьаль а чакхьякха а йола технически решенеш нийса хилар. Ала нийсагдо, «Союз» — «Аполлон» хургlолча дуне халкъашта юкъерча орбитальни станцей прообраз я яьнна.

Хьалхара лаьттан искусственни спутник урагlа яхийтачул а хьалхар ет сигала вахачул а тlехьагlа космосах хинна дунен халкъашта юкъера цхьана къахьегара хена. Кхин[...] кlаьдбаларо советско - американски отношенешта юкъе дика гlулакхаш доллара хьакхоллакх юкъара полет яра дола хьалаш. Хьеалаллу дерригачa адамек эггара хьалхара дунен халкъий машарен прогрессен хьашташ а лаьрхlа мехкаштен халкъаштен юкъера lилман бувзамаш шорри беркат доллаше дегlадоаларе херда торонаш.

Шуга, сигале къонахчал гойташ каркерзаерашка, хьаьчал космос каркерзаера исторо чуль керда оагlув хьеллара сийхола гlулакх. Оттаьь программа оаш толаме чакхьаккхар я могаш-маьрша доллш лаьтта доссар а лов сона.

Л. БРЕЖНЕВ.

КОСМОСЕ—ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЭКИПАЖ

Из да — 17 июль а 19 сахьати 12 минуты яьнна ха а аданий летописа юкъегlоргьа исторически лоархlам бола событи хиларах тарра. Эггара тlехдола хlама карагlдаьннад цхьана еча советско-американски полете: «Союз» «Аполлон» яха кемаш вlашагlхеттад. Космически орбите хьаьшй дунен халкъашта юкъера экипаж тlайола комплекс.

Е мутlараш яздаьча полета управлене Подмосковни центре мишта чаклдаьлар из да?

Цу дийнахьа Центра специалисташо де дезарш минуташка меттел, хlама на эшаш секунашка а къоастадаь дар. Хlаьта а «Союз» яхача проекта советски оагlонгахьарча директора профессора К. Д. Бушуевна ха корайир ТАСС специальни корреспондентага массехк дош але.

— Тахан, хетаргахьа, эггара кхоттаделла де да, — йоах цо. Духхьала цхьа дош — кемаш вlашагlхоттар мел доккха да! Кемаш сигала даьхийтара, lилман-технически эксперименташ, ера юкъера а, экипаж лаьтта йоссаяра дергаолча балхий лоархlам кlезигбе безам бац са. Хlаьта а тахана дар тхона цхьа моалагlа доли ди дац. Цо итогаш ю Советски Союзи Америка Вlашагlкхийттача Штатийи lилмахоша а специалисташа а дукхача бетташка баьча балха.

Кемаш вlашагlхоттале кхы а кхо сахьат ка йисай. Специалисташна къамаьл де, из дерригa я мишта хургда царгара хаза кхы а цхьа минут мукъа ха яр. Хург мел долчи графики ерригa а тегахьа чов инженера П. П. Петрова.

— Дlадагалацал, — йоах цо, — вlаши гаьна долаш лелача «Аполлонаш» «Союзаш» юстара цхьанназьа лелаш кхы яхьаькха а космически кема де хьона. Цул алюминаторга гlолла лех оаха кемаш а уж гарга гlортар а. Тхона хьалхашка отт къегай доаца седкъий доза космосе ва шоалагlара гlехьа бода сийрда шиъ тlадам. Космоса бодо тедаш чакхдоаз сердала лелхамаш. Уж я американски советски кемаш тlа оттаьча импульсни кхаккий сигналаш.

— Алал сога мича хана хургда из?

— Московски ханах 16 сахьати 52 минуты яьнча. Кемаш вlашагlхоттара операцеш гойташ йола схема дlахьохкаргъя из шуга.

— Хьажал, — хьахьох специалиста, — укхаза я лаьттана гонахьо баьккхача гон номер, полета яьхиха ха, экипаж деча гlулакхий лоаца чуловцам.

Хlанз хьожаргда вай, масала, 16 сахьати 45 минуты яьнча фу хул. «Союзах» «Аполлонах» юкъера юкъ 241 километр я. Цу хана болх бе йолаййойт «Союза» приемоответчики «Аполлона» приемопередатчика. «Аполлон» «Союз» яхача кемага хьежа долалу.

Кемаш вlашагlхоттара тlехьаре операцеш ярца дувзаденна дола балхаш дара дlаяех соца къамаьл деш вар. Цу сахьаташка Байконур космодроме фу ду хьажа гlорт са. Цига оа социйташ ду «Союз»—«Аполлон» яхача программаш дувзадена балхаш. Сигала дахийтара кийча да «Союз» яха шоллагlа доа кема, кеча сигала даьхийта кийча ба космонавташ Анатолий Филипченкои Николай Рукавишниковаи. lилмахой, специалисташ, стартовикаш. Космокромера цар вахта йаьлургъа кхы а цхьа ха яллалца, «Союза» «Аполлона» вlашагlхотталца. Цига даьрхlад из.

Полета управлене Центра керттерча зале гулбеннаб полета кулгалхой, «Интеркосмоса» совета председатель академик Б. Н. Петров, космонавташ кийчбара Ю. А. Гагарина цlерагlча Центра начальника заместитель А. Г. Николаев, СССР летчекаш - космонавташ В. В. Николаева - Терешкова, Б. В. Волынов, О. Г. Макаров, lилмахой, конструктораш, специалисташ. Цига ва Советски Союзера США посол У. Стессел.

— Эггара лоархlаме йола технически операци чаккхьяккхара хилаьза тргlоаца кема маневраш еш яа Томас Стаффорд цул экипажа, — аз йист ца хулаш даьча хаттара жоп лу полета кулгалхочо А. С. Елисеева. Оборудованеш системаши вlашагlхоттара еча кийчонца дувзадена балхаш деш ба Алексей Леонови, Валерий Кубасови. Хоьий шоана, операцеш кхоачашъяра хьакъехьа вlаши хоамаш ду Леоновеи Стаффордеи. Кемаш гаргахоачача участке экипажаша полета управлене Подмосковни Хьюстонски центрашца деш дола къамаьлаш къаьстта дог дlадениа хургда.

Зале чlоагlа гlуллакхацара сатем эттаб. Экипажацара бувзам лоаттабу СССР летчика - космонавта Георгий Шонина. Цо Леоновга дlахойт кемашта юкъе мел юкъ йоал.

— 39 километр. Траектория хьаьнца маневрага доал «Аполлон».

Кхы а массехк минут йоал. «Аполлона» тормоз тох, относительни скорость дlайоаю.

«Аполлон» «Союза» хьалхадоал, — йоах Г. Шонина Леоновга. — Дерригa я графикагlа ма-доаттlара лел. «Аполлон» шиъ хила эзача дlаотт.

Кемаш вlашагlхотта минуташ мара йисаяц. Кемашта юкъера юкъ 30—50 метр мара йисац. «Аполлон» «Союза» хьакъехьа «лаккхехь доал». Вlашагlхоттара улаш вlашадухьала оттаю кемаша, скафандраш тlаювха Леонови Кубасови loъарлхенна аппарата чу ба, уж орбитальни отсекаца хотташ йола люк дlакъайла я.

Кемашта юкъера юкъ 10 метр я. Кулгашца кема лелаяра системашца «Союза» хьатlадоагlа «Аполлон». Томас Стаффорда кема тlахьожаду «Союзана» вlашагlхоттаргдолча, вlашагlхоттара оптически визирага гlолла хьожа а хьожаш. Вlарга вlашкъам тохача юкъ вайна телевизора экрана тlа гу кемай андрогинни агрегаташ мишта вlашагlкхийттар. Автоматически вlашагlхотталу, вlашкатl, герметически чlоагlлу. Табло тlа 19 сахьати 12 минуты.

«Союз-19» яхача кема командиро Алексей Архипович Леонова полета управлене Подмосковни центрага хоам бу:

— Кемаш вlашагlхеттаl

Орбите я эггара хьалхара дунен халкъашта юкъера экипаж тlайола «Союз» — «Аполлон» яха космически комплекс.

А. РОМАНОВ,
ТАСС специальни корреспондент.

ПАРТИЙНИ

ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕШАРА КАБИНЕТ — ПРОПАГАНДИСТАШН БЕЧА МЕТОДИЧЕСКИ БАЛХА ЦЕНТР

КПСС XXIV съездо белгалдаь дола вай махх экономически социально-политически дегІаболлабара даькъера кхоачашдара идеологически болхлошта хьалхашка латта гІуллакхаш доккхий а лоархІаме а да чІоагІа уйла тІаьхьйита а лакхача идейни боарамe а нахха юкъера коммунистически кхетама болх бар. Цунна тІехьа политически дешара кабинета деккар да пропагандистски кадраш дика кийчъяр, царна хаддаза марксистско-ленински теори, партийни пропаганда лардаш хьехар.

Уж деккараш кхоачашделга «Белорусски партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарей кхетаярей балхах» болча КПСС ЦК Сопальга хьежжа кхоачашде гІерташ шин болх вІашгІехьбоаких КПСС Ленински райкома политически дешара кабинето, цун методически совето. Хаддаза методически теоретически новкъостал ду пропагандистски кадрашта, политинформатораштa, агитатораштa.

Районе вІашагІъелла партийни экономически дешара йоакха система я. Духхьал партийни дешара еррига формашка дешаш ва укхаза 11761 саг, церех 8563 коммунист я волаш. Чакхдаьннача дешара шера районе вІашагІъелла болх беш яр 65 юкхьанцара политшкола, 206 марксизма-ленинизма лардий школа, 234 семинарски группа.

Партийни, комсомольски, экономически дешара эффективность лакхъяра керттера ларах гІулакх да пропагандисташ хьахоржалгаи кхетамца кхеболлгеи. Цудухье политически дешара кабинето дукха болх баьб гІулакхах дикагІа кхеташ бола коммунисташ пропагандистски балха юкъсоздш. ДукхагІа дикиаб лаккхарей чакхьяланза лаккхарей образовани йола пропагандисташ. Берригача 1104 пропагандистех 876 саг лаккхарей чакхъяланза лаккхарей образовани йолаш ва. Партийни дешара системе пропагандист бола беш ба 33 Іилмин доктора кандидати.

Дукха хана дена пропагандистски болх беш хьабостІа дукьабола пропагандистьш партийни пропаганда бокъонца бола мастераш а чкина дІаэттаб. Церах ба В. И. Ильинова — швейни производственни объединене керттера инженер, А. С. Цыгаников — «Автоспецоборудоване» опытно-экспериментальни завода директор, И. Г. Гусев — «Красный молот» завода цеха начальник, Латышева Л. Г. — № 2 йолча юкъерча школа хьехархо, кхы дукхха бараш.

Коммунизма идеешта пропаганда яр, яьхал В. И. Ленина, дІалолале цхьа пропагандисташ кечбарца, кхетабарца, Іомабарца. Цудухьа политически дешара кабинето, методически совето хаддаза йоакхо ю пропагандистий. Царна бечча балха перспективни планаш, методически совета балха план я кабинете.

Хан-ханахьа еча семинараша пропагандистий идейно-теоретически боарама методически говзали лакхъяр, занятей идейни чулоацаме тІахьожйи лоатІабар, политически школай, семинарай болх тахкар, дикагІа йола пропагандистски опыт вІашагІтохара из шерра дІайоаржаяри — ишта да политически дешара кабинета хьалхашка латта керттера деккараш.

Доккха практически гІуллакх ду пропагандисташта методически Совето Цун членаш ба дикагІа бола пропагандисташ, школай хьехархой, Іилманхой, предприятей кулгалхой, специалисташ — берригаш 21 саг. Совета кулгалдеш я хьехархой говзал лакхйоаккхача института кабинета заведующи А. Т. Щербинина. Методсовета членаш хоадам боллаш йолча школаштеи семинараштеи дІа тІа чІоагІбаьба. Дика болх бу госуниверситета преподавателa Б. Н. Ульяко, стройбанка контора начальника К. А. Логиноваc, швейни производственни объединене инженера М. Г. Демурчи, «Красный молот» завода политпросвещение кабинета заведующе Л. Л. Недельковас.

Чакхдаьннача дешара шера къаьст-къаьста йир семинараш экономически дешай лардаш Іомаеча, юкхьанцарча политшколай, семинарски группай, кхыча формай пропагандисташа. Дикагйо йола опыт дІахоа эцилга а терках беш леладу. Цул совгІа пропагандисташта хаддаза консультацеш, методически советаш тел. Иштта, групповой консультацеш елар шоллагІчеи кхоалагІчеи шера курс Іомаеш йолча политшколай, Іилман атеизма проблема Іомаеча семинарски группай, кхыча формай пропагандисташта. Консультацеш, методически советаш телача доккха новкъостал ду госуниверситета преподавателa С. В. Иэюмскаяс, «Знание» общества лектора А.-Х. Саламова, кхыча активисташа.

Политически дешара кабинето къаьстта чІоагІа терках тІа болх беш ва В. И. Ленина пропагандешта вІашаргашка дикагІа, кІоаргагІа Іомаяйтара. Укх шера марте яьча района пропагандистий семинаре «Партийни пропагандэ В. И. Ленина пропаведенеш Іомаяра методикал» лекци йийшар госуниверситета преподавателa Н. О. Цицой, семинаре пу хьакъехьара опыт юкъайш къамьлаш йир «Красный молот» заводерча марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста И. Ф. Андреева, № 39 йолча юкъерча школа семинарски группа пропагандиста Л. С. Лидио, респотребсоюза комсомольски дешара системa семинара пропагандиста Р. А. Дадаевас, кхычар.

Дешара еррига формай пропагандисташта доккха новкъостал ду районе еча методически конференцеша. Чакхдаьннача дешара шера пу тайпара конференци хилар «Политически дешар Іомадеча хана ладувгІаш барий хьинар айдар — пропагандистски балха эффективность лакхъяра лоархІаме гІулакх» яхача темагІа. Ши бІаь совгІа пропагандист вар конференце дакъа лоацаш. Конференце хиннараша ладийгІар «КПСС XXIV съездо белгалдаь марксистско-ленински теори творчески Іомаяра дешаше политически занятешка ладувгІаш барий хьинар айдара деккарашм» яхача исторически Іилмай кандидата Н. А. Гулькое яьча керттерча докладага, хІаьта иштта методически практически доштам болаш пропагандисташа № 22 йолча ...

КПСС XXIV съезда кийчо еш беш бола организаторски болх тоабе идеологически новкъостал дара боккха лоархІам болаш хІама да пропагандисташа творчески планаш уттаю. Уж планаш оттаярах дола доп райoнe дикагІа йола пропагандисташ юкъе а болеш методически совета заседане дийцар. Пропагандисташта творчески планаш мишта оттае еза дьахала доаккхаш рекомендацеш елар. Шоай творчески планаш дика оттаьй дукхагча пропагандисташа. Уж планаш уттаяра хьалхарча опыта дикаяро хьахьокх планашa пропагандистий творчески хьинар айдеш, практически дешара теоретически ларда чІоагІдеш хилар. ЛадувгІаш барашка шоашка дукхагІа уйла йита, Іомадеш дола дешар дикагІа кхетадайта вІашагІехьдоал пропагандистий.

Хаддаза терко еш леладу марте районa политически дешара кабинето идейно-политически балха дикагІа йола опыт Іомаелгеи из дІайоврждаелгеи. Иштта Іома я яь дІайовзийтай пропагандистий, агитаторий, кагирдой наставникий Социалистически Къахьегама Турпала, швейни производственни объединене швея-мотористка М. П. Ушаковай, «Красный молот» завода цеха начальника Н. Г. Гусева, СМУ-4 бригадира. Социалистически Къахьегама Турпала Ш. Хаджиева, № 18 йолча юкъерча школа директора Г. А. Тютчевай, кхычар болх опыт.

...

К. СОРОКИНА,
КПСС Ленински райкома политически дешара кабинета заведующи.

КОРТА БОЛА КЪАМАЬЛ ХИЛАР

«СССР дунен халкъашта юкъера хьали КПСС арахьара политикев» яха тема Іомаеча ...

...

РАЙКОМА ПЛЕНУМ

...

А. ШАМСУТДИНОВ.

ТЕШАМЕ НОВКЪОСТ

...

А. СИНЧИНОВ,
ВЛКСМ Сунженски райкома секретарь.

НОХЧИ-МЕТАЛЛУРГА ДИ...

КЪАХЬЕГАМА СОВГІАТ

Хьара шера яхь бетта вай мехка дуккъ металлурга ди. Цхьа болхан доацаш хІа из. Халкъа бозхаме цхьаккха дакъа дац металлах пайда ца эцаш. Цун лоархІам боккха хилар белгала а доаккхаш хІаьа шера металлурга ди дезде оттадаьд советски правительства. Хаддаза вай хьамсарча партеи правительстваи йоахха еш хиларах СССР металлургически промышленноста хьалхара моттиг яьккхай Европе, шоллагІа моттиг яьккхай дунен тІа.

Дикача къахьегама толамашца белгалдоаьннах укх шера металлурга ди Октябрьски революце орден лелаеча «Красный Молот» завода болат доаладераша, литейщикаша. Ах шера плана 112,4 процент кхоачаш а еш дика къахьегама совгІат кийчдаьд С. П. Коваленко керте латтача сталелитейни цеха коллективо. ПланагІа лаьрхІачул совгІа арахийнад 778 тонн болат. тІаийцача социалистически деккарех лаьрхІа хиннар 500 тонн мара доацача. Пятилетка диъ шерен ах шерен планал совгІа арахийцад 2760 тонн ...

... чаьълккъина бы ... пайда 71 эзар сом ...

Иштта дика къахьегаш хилараx 1974 шера дезэ сталелитейни цеха коллективана йиссазза хьожаьй хьалхара моттиг. хІаьта укх шера пхеззза хьожаьй из.

Металлурга дезе да иштта дика къахьегамa толамашца белгалдоаккхаш я чоа доала а деш поx кепасттаи хІамаш еча Н. Назаров керте латтача цеха коллектива. ТІаийцача социалистически деккарех ах шера плана совгІа бІаь тонн чоа хІамаш арадеца езача арахийцар 103 тонн чоа хІамаш. Чугунолитейни цехо дегІа мел ева продукци я къахьегамa овсарле лакхъярах хьахийна я. ДІаахкача шера хиннача 7,6 процент лакхъеннай из укх шера цу юкъа.

Завода литейщикаша доакха къахьегамa толамаш шешегІа хьахийна дац. Дукха балхаш даьа цар производство технологи эрглйоаккхаш. Сталелитейни цехе вІашагІа а елла болх бе йолаяийтай керда технологически лини. Цу гІулакхо тоаo хилийтар йІайха изделеш пишкачара хьоари ... балха ... дукци сиха дегІдахаро, къахьегама овсарле лакхъьаларо дикха тоадьад цеха экономически хьокхамаш. Арахецача продукцега зІабоза мал доххбарах хьалхарча ах шера кхоадаьд 42 эзар сом, хІаьта планагІа лаьрхІачул совгІа пайда ...

мастераша, инженераша творчески къахьегаро, социалистически ахь яхетамца вІашгІехьаккхаро, технически прогресс елга сихдаро, арахеца продукци дикагІа хилийтаро.

Къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалъяьнна я мастераш М. И. Зибров, Н. Ф. Гарипп, Н. В. Чеботаев керте латтача участкай коллективаш. Шоай новкъосташта хьокхам телеш къаьстта дика къахьегаш ба болат доаладераш Ешенов Владимир, Астемиров Іабдул-Мажит, Шакин Юрий, Кузнецов Дмитрий, обрубщик Садулаев Эндаьхан, кхы дукхха бараш а. Пхе шера плана кхоачаша я 1976 шера чотах къахьегаш ба уж.

КарагІдаьннача кхоачамбаь Іеш ваьнна яц завода литейщикий. Цар дика кхетаду хІана а тІехьа пайда эцаш дукха резерваш хилар. Цехаш пайда ца эцаш дІаудийтаи хиннар, вехьа йолеш хиннa балха яь, бола йолеш аравецаш хиннa продукци кІезигъенна але а дукха кхоачамбоацараш ла цу даькъе цар балха тІа. Уж кхоачамбоацараш цІендаь дІа а доахаш КПСС XXV съезда сийна шоаш хьалхагІа тІаийцача деккарех лаьрхІа ... кхоачаш де чІогІа гІерта.

К. ГОЦКИП.
«Красный молот» завода керттера экономист.

СУРТА ТІА: болат доаладераш Д. Кузнецов, Ю. Шакин, В. Ешенов, І. Астемиров, И. ПЛИЕВА сурт.

ИЗ ЦА КХОБЕШ КЪАХЬЕГ

ИйсалагІа пятилетка чакхйоалача тІеххьарча шера цІаьхха а шоай торонашка а хьежа доккхий деккараш тІаийцар тха «Электроинструмент» завода коллективо. Уж юкъара деккараш толамца кхоачашдеча лоархІаме дакъа лоац тха литейно-прессови цеха коллективо а. Боккъонца аьлча, укх цехе хьахул ИЭ-1031 яхача шолха изоляци йолча электросверлильни машинка едогъ. Тха цехе лоала а еш кепа тох лаьрхІача завода директора А. А. Мальсагова вІашагІбелача ток чакх ца йоалийтача шестеренa.

Из чоалхане оатхал еча къахьегаш я цеха болхло Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарча Совета депутат Даккильгова Лемка. Итт шу хьалха учепи палла хьайцар из заводе балха. Цхьан дийнахьа йовзанзар балха къайленаш. Денгара ден. га ший говзал лаккъеш, производство кІоаргагІа йовзаш хьайоагІа из Юкхьанца чоалхане боаца болх беш дІайолаелар. Цхьабакъда, моллагІа ший тийша дола гІулакх цІенхаштта кхеачашдеш, ледар ца дуташ яр къона йоІ. ХІанз из коммунистически къахьегама ударник я, цо беш бола болх чоалхане а белктоахаме а ба. Атта дац бІаьчча сменагІа бІайхача машина тІа латта а смени цоамаш массаза тІехкхоачашъе а. Цхьабакъда, цехе хьалхара моттиг дІахецац из депутат. ХІоаа бетта нормагІа 120 шестеренка е езача 250—300 шестеренка прессовать ду цо. ОТК тІахьожам боаш дІа а ца ийчъя продукци.

Цул совгІа Лемкас хьинар дакъа лоац общественни вахаре. Из каст-каста го йиш я директора кабинете, партийни, комитете, фабзавкоме. ...

Цунна цхьан шестеренкаш еча болх беш я Аушева Лугу...

А. КУРКИЕВ,
ГІ. Ахриева цІерагІа Назрановски «Электроинструмент» завода литейно-прессови цеха ...

ИЙС БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

ИйсалагІча пятилетка тІеххьарча шера плани пхе шера задании хавал хьалха кхоачаш я еш. КПСС XXV съезда сийлена вакъабахара шерра социалистически ахь йоаржаяьй Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода цехий, участкай коллективаша. Цу ахье хьалха а латташ металлурга дезача денна сийленца лакъабоагІа Дятчий Виктор Евдокимович керте латтача литейни цеха болхлой. Цхьа бутт дІабахийтабаь цар укх шера начеатІакхен плани тІайийца социалистически деккараши дикка тІеххоачаш ее деш. Сийлахь боккха кортло чаккха 30 шу дизара сийна заводчараш къахьегама эгона итт юбилейни деккале оттьадза хьалхара моттиг ... цеха литейщикаша. Цу цІей сийна пхе бетта план ийсалагІча майга кхачалехьа кхоачашье социалистически деккараш тІайийцадар цар. Уж деккараш тІеххоачаш а деш потребителашта кооперативни поставкаш яра пхе бетта задани 26 апреле кхоачашйир цар.

Уж толамаш кхы тІа а тоаеш ...

... тІа лаьрхІачул совгІа арахеца зарга ... сомий ... товарни продукци.

Пятилетка шерашка дукхагІа хинна цеха коллективо арахеца продукци. ... пятилетка хьалхарча ... хІара бетта цеха коллективо кийчъеш хинна оатхалаш ... тонн мара яцар, хІаьта ... шера юкъера лаьрхІача ... кийчъеш араш 32 тонн а ... дукхагІа а оатхалаш хул.

КПСС XXV съезда сийнa ... цхьай горонашкех кхоачашъян хьежжа керда доккхий социалистически деккараш ... ебнай литейни цеха болхлой. Пхе шера план 7 ноябрел ... пятилетка тІеххьарча шера ... 25 декабрел кхоачашде лаьрхІад цар. ...

В. КОСТОЕВ.

СВЕРДЛОВСК. Массехказа кІезигагІа йоа электроэнергиe, нагахьа санна электроаппаратов шийла прокат цхьа трансформаторни болатах ьиле. Цу тайпара болат арахецу Верх - Исетски металлургически завода керда цехо. Уральски металлургаша хавал хьалха хардерзаьй дукхача агрегатий проектни мощность. ХІанз болх беш йолча производствa ... хьальеш зал шоллагІа догІа.

СУРТА ТІА: строгальщик Н. Н. Семенов трансформаторни болата оулонаш прокатана кийчъеча участке.

А. ГРАХОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ЦХЬАН ПИСЬМО ДЕРРАГIА

«А ХЬЫ МААДА ПIЕЛЕ ТIАХЬОКХ МУХЬМАДА»

Дукха хьийзийнаш тха газета редакце девал укх тайпара кахьат:

— Тхо да дахаш городе Назрана, Московски улицагIарга № 17 йолча цIагIа. Тха квартирашка йоахк дIайхен, шийлен хий ухаргдолаш еха кранаш! 15 апреле денз дIайха хий дац, хIьэта шийла дар а дукхаха хьна доацаш хул.

ДIайха хий ухаргдолаш еха кранаш форма йоахкаш я, хий дац. Мага хургаа хий аьлта дала жоп на хьона йеззача тайпара, бакъда, доргда, яхна га мара хьалеш хIама дац. ДIайха хий на хилча бераш лувачаде а, кхы шено е а вIашIтIехьдалаш тха. ОаршагIа яи еза редакци цу гIулакха.

Кахата кIалха куьг яздаьд И. Аушева. Из письмо а цийца вахар со цу 97 квартира йолча цIагIа. Массавар а латкъаш ва хий ца хилара. Цул тIехьагIа из кахат а цийца Назранерча горсовета председатель Хидиров Мурад волча вахар. Аз бена цикъ шийна дIахайцачул тIехьагIа Хидирова аьлар:

— Цу тайпара жалобаш хьалхагIа а ихай. Цу гIулакхага со се а хьежаш, хIьэта райисполкома а КПСС райкома а хов из. Бакъда хьахулаш хIама-м дац, хурга яхилга мара. Тхо хьежар мел хий эшаргда, цул тIехьагIа массава а дага а вьшна кIира кхаь дийнахьа дIайха хий царна хилийта лаьрхIар. ХIанз цу хин гIулакха бехке бараш укх чу хьачу а бийха къоастадергда вай из гIулакх.

Укхаза хьабаьхкар коммунальни предприятейи, благоустройстваи комбината директор вов. Бузуртанов, № 3 йолча юкъерча школа директор вов Беркенхеев, «Горгаза» начальник вов. Альдиев.

— ХIанзалца тхоа, дIайха кхин хиндац, — йоах Альдиева, — хIана аьлча №№ 432, 155 йолча ПМК болхлоша ор доаккхаш юкъерча давлене центральни газопровода изолици йохаьндаь. Цу ПМК-ай кулгалхоша массехказа къамаьл даьд оаха из изолици тоаяра хьакъехьа. Бакъда ул къамаьлаш хинна а цар из тоергъя аьнна а цо бутт баьнна. Цар из тоа ца йича гоз хилийта йиш мичай. цулгхьа дIайха хий хиндац.

— Цхьайолча хана шийла хий а доацаш хул, хIана аьлча гIишлош ена объекташка хий дIа а ухийташ, цIенош хьалдоагIа, хий дIакъувл, — аьлар Хидирова. Цу вай дувцача цIенна дIайха хий дIатеслар № 3 йолча юкъерча школа котельни я. Цу школа директора йоах, дешара шу чакх ма даьлленгехьа оаха договор йир ККПБ-ца керда дешара шу дIадоладаллалца дIайха хий цар тергдолаш. Дукха дар цу хьакъехьа къамаьлаш, бакъда саг дух тIа варгволаш дацар дийцар. Цул тIехьагIа дерригаш дIа а даха Назарен райисполкома председателя заместитель вов. Котиев волча вIашагIкхийттар тхо. Укхаза долчча бесса гучадаьлар деррига а «Горгаза» директора йоах — ... оаха тергашмичча бесса тийшна а цунах пайда оза саг хуле.

ТIаккха хьанаргба цунах пайда, котельни шийла латташ хилча. Цу чу болх бе шиъ дипломированни кочегар вац. Договорага хьежжа кочегарашта дешара шу тIакхачалца ахча тела вазар коммунальни предприятейи, благоустройстваи комбинат я. Цу комбината директора йоах: Ахча-м ка дIатергда, оттадьча договорага хьежжа, бакъда цига вахийта дипломированни кочегар вац са. Кисара хьа а ваькха дIаваьхийта йиш мичай са-из! Договора тIа аьнначча бесса школа дирекце шоай кочегараш дIаовттабе беза, алаш оаха дIатергда, аьлар вов. Бузуртанова.

Даьра уж кочегараш боплабе моттиг йолаш-м со а ма вац, — аьлар школа директора вов. Беркенхаева. Укх тайпара гIулакх соахка а хилар коммунальни комбинатана хашнахьа йоагIаш йола договор ца оттаярах. Помещенеш йоахъю ха чакхъяьлча, шин бетта лелабир аз кочегараш тайп-тайпара балхаш деш. Тха договора ха чакхъяла массехк ди мара дисадац, кхы из са баля болаш гIулакх я дац.

Иштта, шоайла вIаши пIелгаш тIа а хьувкхаш, сок-сон бехке ваи яхаш оагIа кулгалхой. Бакъда цар из «гIурилг» леладой а цхи бIаь гаргга саг дIайха хий доацаш вагIа.

Из хIара шера лелабеш бола «бала» ца хош ба-теш Назрановски райисполкома кулгалхой. Хош-м ба, цхьабакъда, хIанзалца цар даь хIама дац. Цудухьа хIара шера цаха латтчаш кахаташ язду редакцига, КПСС обкомага, кхычахьа. ЧIоагIа бакъахьа хурга хIанз хье ца луш сиха оарцагIа а баьнна из гIулакх къоастадича а цу гIулакха бехке барашта цIенхаштта бехк бире а.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

КА БОЛА ЯЛАТАШ ЧУДЕРЗАДЕШ ЛАТТ

Дулха доахаш кхоабела Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза кхаь отделене дIадийна кхо эзари ах эзари гектар ка бола ялат дамукх, кён, кIа. Из ялат чуэна хьанахьа кийчбалар совхоза механизатораш, эггара хьалха кийчйир комбайнаш. Царна яшаш йола оттахлаш Iкланбир. 27-ча июне массо а оагIорахьара вIашIтIехьдаькхха дIадолабир групповой хьисапе ялат чуэнара болх.

ХIанз из болх чакхбала гаргга ба. Юкхьанца денз шоай нормаш кхоачаш а тIехкхоачаш а еш белгалбаьнна хьоагIа «Нива» яха комбайнаш лелаю Костоев Исрапил, Коненецко Иван, Гуллиев Висенгиовй. Цар шоай балха нормаш 150—170 процент кхоачашъю. Совхозе 27 комбайн я. Царех 26 хIанз совхоза цоалагIча отделене мукх хьокхаш я. Контрольни посте дIадахьа ма кхув хьатIаух ялатах етта машинаш. Укхаза цхьай тIаьра етта вIа мел йолха машинаш дIаяхьеш латт кхьна коммунист – пенсионер Шадиев Iадлахьман. Сиртахья цо шиййоазва тараза тIа оагIачча Чапанов. Ахьмадачуна вIашийнбеду. Иштта цхьа фийг ца бовш складе кхоач ялат. ХIоьбора кха юкъе комбайний болхата даим хьожаш, чаь токхата тай техача санна тойса Iсекхийташ, карех фийташ доадкийтий хьожаш лел шолагIча отделене агроном коммунист Арчаков Хьусен, совхоза кеттеда агроном коммунист Гетагазов Борис, отделене управляющий коммунист Цуров Або.

Эггара бехктоккхамегIа йолча моттигашка коммунисташ хургболаш вIашIтIехьдаькхха совхоза партком дирий.

Юкъера дIалаьохIана гектара тIара 16—17 центнер ялат доал укх шера совхоза. Ка булгна хана йокъал лаьтталга хагаладьнача из дича беркат да. Ялат чуэнара болх дIаболабеннача гIехьагIа цхьан кIира йолчаш йолаш, болх бе йиш йоацаш дьаккхал укхаза. Цудухьа хIара сехьат ходу механизаторша.

Делкъеа тIехьагIа сехьат даьлча, делкъийна хIама дау сови комбайнераш. Дiа хIама дика кийча.

— Пхийтта дийнахьа ка бола ялаташ чуийца дакхха лаьохIадлу оаха, цхьабакъда хIаваьча бахьан долаш кIезига тIехьадаьннад тхо; укх 4—5 дийнахьа йистедергда тхо, — йоах совхоза кеттерча агронома.

Кхашкара балхаш цхьан комплексагIа дIахьу совхоза механизатораша. Ялат аьрла дьахча чах пацкаш ю, оагIаш ду. Цунна тIехкхьа кохараш долх, мукъадьнна лаьтташ кахаш. Пятилетка тIехкхьоача шера ялати дьаьттанцара йола продукташа тхана кхапаш кхоачалиьараш. КПСС ХХV-ча съезда сийленца пакъабахарам хьинапе кхахьегаш ба тахан «Алханчуртский» совхоза механизатораш.

И. БАРАХОЕВ.

Амурски областерча «Ясно-полянский» яхача совхозе бола беш ба ДаньковскигIар механизаторий дезал — дая цхи воIи.

Дукхаха шераш хьалха дезала даьна Ф. П. Даньковскена елар трактор. Ца йохийташ цу тIа болх беш хилар опытни механизатор. ХIаьта итт шу хьалха, кхыча декхарашка хьажжа техника кхомбеш лелаьра хьакъехьа дош а дийца йола КПСС ЦК мартовски Пленум хинначул тIехьагIа, ДаньковскигIар-лаьрхIар воккхагIчо дIамагIчунга а луш, цIена йолаш санна ца йохийташ тракторга масса хана болх байта аьнна.

Цу дезала трактор хIанз ингара дIамагIа волча вешийга, дукха ха йоацаш эскарера цIавеначча Викторага (аьрдехьара шоллагIа вар) кхаьчай.

СУРТА ТIА: ДаньковскигIар механизатораш к... тIа.

Ф. ДУНАЕВСКЕ сурт. АПН.

ЯЛАТ—ДАЬХЕН АМБАРАШКА

Республике эггара йоккхагIа йолча, Грозненски районе сувдбаь чуэнат латт йиСлагIаа пятилетка тIехкхьаьча шерара хьувкъам. Ка бола ялат чуэна доладаьча тьалхаоча денношка дезз колхозашкарен совхозашкарен дика хоамаш кхоач цуоте районни комитетага. Массаза а санна, социалистически яхье хьалхе лелаю парторганизаца.

Болх дика вIаштIехьбаьккха ялат чуэна дIаболадедар «Горячеисточненски» «Юбилейнийн» совхозашка, 1-гIча Мая цIенагIча колхозе.

Дукхьал цхьан «Горячеисточненский» совхозе укх шера чуэна дезаш да 4000 гектар соагIа гьахьа дийца ялаташ. Цзал ялат хоиналъ да ца лоьташ чуийца дахкхоа мел эша хIама вIаштIехьдаьккхад болхана кулгалхоша а партийни профсоюзни организаца а.

— Тха комбайнерашна шоайла яхье а баьнна къахьет. ХIуча дийнахьа яхьа итогаш ю оаха, — йоах «Горячеисточненский» совхоза парткома секретара Дербенцева Иоана Васильевнас. — Делкъейга салоIача хана механизатораша дIоал оаха цар селхан масе гектара тIара ялат чуийцад а. Царех хьалха малав а. Тахан хьалха ва комбайнер Эдиев Юнус. Цо хьаккхад 344 гектара тIара ялат. хIаьта ьюдаэ — 4445 центнер. Цул дукха тIеххьбисац комбайнераш Лешко Галина а Дальцаев Супьян а.

Ка бола ялаташ чуэнаьга дика дел «Ататинский» совхозе а. Укхаза массехк дийнахьа вIашттаа хьалхе лелаеш хьаноагIа говза комбайнер Алиев Моьман. Дукхьал цхьан дийнахьа «Нива» яхача шийй комбайнаца 40 тонн ялат аьодаэ цо, планагIа 25 тонн йолча. Из боккха толам ба! КПСС Грозненски райкомо хьалха латта комбайнер даькъал аувнаш моаршал дахьийтар, из цунга дIаделар торжественни хьола.

Дика къахьетаца белгалбаьнна совхоза шофер Читаиноов Мамп а. Цхьа фийг Iобожаргбоацаш тоаьъ а цуп автомашинаца ялат чуэна долала денз цхьа бехк баьккхабац цунах халкъа тIахьожамаша. ХIаьта болх массел тIех бу цо. Дукхьал цхьан дийнахьа шийй автомашинаца Читаипов Маме совхоза центральни хьатта дIааьхьаь 80 тонн ялат, нормагIа 40 тонна болча. КПСС райкома бюрос баьча сошамагIа «Заветы Ильича» яхача районни газета Сийлен доскагIа яьхнаб из.

1-гIча Мая цIенагIча тракторни бригада кхай тIеюча стане сатийса из тхо дIакхачча хана. Михо шерфадола дакха уоагIьаха агIа Iле байнах. Лохе, флагштока тIа йоаллаб хьалха латтача комбайнера Абдулхаджиев Рамзана хетаь «Молнех» яха листок.

Цхьабакъда, бигаш укхала ялат чуэнача ледара болх бераш бегбаха а. Колхоза керттерча экономиста С. Х. Ахтаева кулгалдеча халкъа тIахьожама поста хлеташа аьохийнай «Крокодила» Цу тIа буоп болх тесса лелабеояд ялата хьувмат ца деоан.

Ялат да ца дойташ чуэнаьга доаттIача тайпара вIаштIехьдаьккхад колхозе. ХIаргие дика кхетаду цхьа фийг доахьа ца буташ нIендаь ялат чуэнаьга а из Даьхен амбарашка чудоассазелга, а мел боккхача лоадхIаме гIулакх да.

ДIахо тхо хилар хадданад ялат хьоадаш латтача колхоза центральни хьатта. Хьувхьам чуэна болабелале дикха хьалха деш вIаштIехьдаьккхад хьатта заведующе коммуниста Х. Х. Солтаева, болхлоша Х. Абиевас, З. Закиевас, машиниста В. Хасбулатова техника сеца латтаргIоаца гIулакх. Ялат Iодоассадаьрен тIадоттарен йолаш механизаци яь да.

Массанахьа сихбенчаб ялат чуэна дакхкарг. Дивьден дийнахьа йистебаргба района механизаторий йиСлагIча пятилетка тIехкхьоача шерааз ка бола чуэнатий хьувкъам чубенд.

Р. ЗОЛОТАРЕВА,
КПСС Грозненски райкома инструктор.

БАЬЦАДААРАШИ СОМИ ЧАКХБОАККХАЧА

Дийнахьен бусн ца хадлаш гIар-тата делла болх беш цу баьцадааоаш, сом кадабоаккхача пунктаншкара агрегаташ. Республика колхозашкарен совхозашкарен хьабаьхьа хIаьта бахача пахагара кийбу сом, баьцадааоаш сихен дикен цуккдаха гIерташ деонига шоай хьинар оамдагIдаьккха къахьегаш ба цу пунктанашкара болхлой.

«Консервплодоовощ» объединене начальника Бычихин Борис Григорьевича яхачот мошача горошках консерваш яьнинай. Дукха хIама на эшаш бахкI миллионе бокха мошпо горошек кийчъяьй. ХIаьна сихбеш ца цаьсаш берхIал йоахаш ба. Уж йиъ эзар тонн соагIа бенахIаа боккха лерхI. Цул соагIа мах миллион баццка кабарнеш цкра кийчъе лерI!

Укх деношка помидораш чаккъяха йолалой пункташка. Помидорех кийчду томат соусаш, сок йоакх.

Продукци алсамъяккхара лоадхIаме да техника производствени шз боккха болаш хилар. Иштта, Асиновски консервни заводе помидораш. хIаьта Грозненски консервни заводе мошта горошек чакхйоаччча Венгера ена аппаратура латт. Производственни цу боккха хилашал соагIа цо иттаия баьккхаб цахьа къахьегам а.

Я. БУБНЕНКО.

ПАЗАРЕХ МИШТА ЛОРАЕ ЕЗА ПОМИДОРАШ

Республике 10—12 июле хиннача догIаша, IуйрIйна хулача дохко, бийсашка фегаеча лохъаьларо помидораш температура лохъаьларо помидорашта геттара зене дола фитофтороз яха лазар хьоадаьд. Цу лазара дукхьаля шийй хапиахьа молхаш ца тохе йов мел помидораш. ШоллагIа из лазар 16—17 июле кхета тарлу помидорашта.

Фитофтороз яха лазар даркьоргдоанаш мамоцта сихагIа цхьа-шн ди мара ца доалеш, цхьа процентах латта бордосски коачал, е 0,4 процентах латта купроззи тоха еза помидорашта. Цхьан процентах латта бордосски коачал 10 литр хи чу бIаь грамм цIеста купорос бIаь грамм кIира йоаеш кийчъю, хIаьта 0,4 процент латта купроззи — 10 литр хи чу 40 грамм цIеста купорос йоаеш.

Цу юкъа йоачин йолаш ха кийслой 5—7 ди мара юкъе ца долийташ тоха еза помидорашта уж молхаш, хIаьта вехьа латташ хуле — 12—15 ди даьлча.

Фитофтороз яхача лазаро сенна чIоагIа зе ду помидорашта дхопковая совка яхача са доахкача хIамаша а. Хлопковая совкий цIовцискаша телхоргIоацаш помидорашта. Цьапа эаь энтобактерин дхьофоси тоха еза, хIора гектара тIа энтобактерин—цхи килограмм хлорофос — 200 грамм кхоачаргйола.

М. УРМАНЧИЕВ,
баьцовIаш лорара республикански станце начальник.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ЦИТАДЕЛА ТIАРА БАЙРАКХ

Нагахьа санна 17-ча параллелера Хюэгахьа дIаволавелча, дукха километраш яьсса улдаш аре я: цига дац е дуга кхаш а, е юрташ а, е хьунаш а. ХьалхагIа хиннача марионеточни Iаьдалаша аьхарох, «мукъача цIера зона» я из. Бомбайн бульдозерийн дIакховдашаш ца кхийкар доххьаж позллача вещества дьад — уж дукха йоаржаяй укхаза дийна мел дола хIама дIадакдаь дIадаккхар дукьа.

Тахан цу нахьъа тешал ду марионеточни тIемахоша дулачаш даь хилара, хIаьта иштта тешал ду цо уж хIалак хилара а. Нахьъа йистоща — тIакIалтIа хийса танкаш, тIема чIоагIаленех юхейиса гаргаш ида. Шираа империски столица Танин яхача порте — корааагIа бувлаш удача Тхиеу салташа Iокхийсача тIема техника бIарча кашмаш. Гавале, берда йистера массехк бIаьш метраш дIахо ваьлча урагIьяхья агIа бух дахийтача кемай метчаш...

Бе-беча сийдача бесаша тIаэц Хюэс. Уж да «фылонг» яхача гаьн тIара, оха доаллашехьа а хьахула аизай цIе кIорапаш. Хьиг (Конара хьаж) яхача хи йисте гIолла хьалдийтта доахк цIе революционни лозунгаш плакаташ. ГIорьяьниача цитадела бункер тIа теркаш агIа города массе миIингера бIаргагуш йола йоккха цIе байракх. Цкъа, 1968 шера, гIайттача патриотий кара йолаш ткъаь пхиъ ди даькхар цитадело. МоастагIчо къиза тоIабир цу хана дукьале яраш — города дикагIболча кхиигашна шоай синош Iодехкар ХIанз, 26 марта — Халкъа кортамукъален герзашцара низаш чудаьнача дийнахьа Хюэ тIа урагIъхийтача байракха маIан — машар, кортамукъале, керда вахар.

СЕЛХАНИ ТАХАНИ

Ле Лой яхача улица тIа, университет чуйолча Iалаьмате хозача кIайча здинеца нийсса дехьа оагIорахьа, кхоза вIаштIардаьча цIеношка а профессорашта лаьрхIа здани. ЦIагIарча поартах етта гIулдалихаш латт кохналарашка. Уж ба мукъаяккхале хьалхагIа шоай дезалаша цхьана городера байдда дIабаха хинна цу цIеношка баьха нах. Куя язаш цIе йолча къаснача йоккхача сага матар лаха бIарган эхь хеташ санна хьеж. «ХьалхагIа хиннача Iаьдалаша кIирдаь дувцар тхона, шо дIадаха деза, ца долхе — доадергда, яхаш, — дувц цо шийхIамаш дIа-хьа а ехкаш. — Тахан хов сона из деррига а хари хиннилга, хIаьта тхо кийда дIадахар — гIалет хиннилга. Ирах долаш а со сай цIагIа юхачуврах». Улица дехьа оагIорахьа университетски кортах хьалтеха боаллача тIахьехама юкера сьа ца воалаш дукха ха йоакх цуп маро: «Дерригача халкъо хьинаре дакъа лоацалла къахьегаме лелача патриотически яхье, экономика, культура юхаметтаоттаяри дегIайоалаяри дукьа лоаттабеча къовсаме, керда, вазе вахар хьалдеча».

Халкъа-революционни комитета болхлочо Нгуен Зиеу, цIхьагехьа ваха гIулакхаш тех царна тоакъьа хьувзача пахан бIара а хьежжа, йоах сога: «ТIема хадамеш цхьадолча даькъе лийна ца ба уж а. Нахьа санкетам хувз тахан революце. Цlенача дег тIара цо дерхIараш кхоачашде кийча бараш шоашкеа хьалхагIа хинначан балхаш тIа юха боха ма таргба. ХIаьта уж... дукхагIбараш ба. Цхьан шерта латташ вахар.

Цу ихха ма эьла боккъонча цIа кхетае а чаь чухан вахар кердадоаккха процессаш, революце малан. Цхьабакъда цар саккетам хIапзле а хувцалуш боагIа. ХIона эала дер юха ца йита йиш яц, масала, юха цIабержача хана халкъа Iаьдало цариа дьаьча новкъостало. Е квартире йитача библиотекана тIалотаь йоллаш цариа кораьча кIайча кахкат листо: «Массанега а дехар да тха хIамах кулг ца тохар. Революцони здел ма дохаделаш. Хюэ Халкъа-революционни комитет».

Е, юххера а, тахан городе порядок лораеш, цуп улицаш цIенъеш, керлача Iаьдала политика бахача наха дIайовзийташ болча студентий энтузиазмо. Уж деррига хIамаш, кхетадеш ма-дарра, занятеех мукъабола сахьаташка деш да. Къоначча наха дувцар сона, пареIатача Къулбехьенна керда кадраш эшаш хилара деша дезаш долча тхоай декхар а дика кхетаду оаха, яхаш. Москве юха ххьачча хайра сона кортамукъале яьккхачул тIехьагIа Жюэра университет йистеьккхараш дукхьашха арахийцалга; естественни, медицински, педагогически, филологически, юридически Iилмай факультеташкарча студенташа лаккхера образоваеи яккхарах дипломаш йийцар.

ХАЛКЪА IАЬДАЛА ЙОАККХОНАШ

Бийса юкъеяхча хана хьийхар со Хюэ ТIема-административни комитетен провинце Халкъа-революционни комитетен. Дийнахьа цхьа минут а мукъа ха кораязар цун кулгалхошта журналисташца къамаьл дара. Шайкхе а председатель — Ле Ты Донг Нгуен Хуинг цу моттигашка баь ба, 1945 шера августовски событешка дакъа лаьца ба, кхьча мехкашкарча интерессанташтен цар гIоакчаштен дукхьала латташ, шоай гораз цхьане мукъаьйоаккхаш хиннаб.

Тха къамаьл юха а удаш дIанхарий проблемах тоссалу. Из-м кхетадеш а да. Центральни дакъа гIа марионеточни бIу яьишча тIехьагIа Хюэ, Къулбехьене йоккхагIчарех йоле цхьа город ма-дарра аьлча, беча нах эггара дукхагIа лехкаш дIакхийла моттиг а хинна дIаэттэнар. Ле Ты Донга дувц. Тхиеу администраце «Вьеткоиго цкха тIауттадер къмат дах яхаш хабарш арахарал соагIа, низагIа дIакхелкабора нах, шо дIа ца долхе бомбаш чуеттаргья шоаш яхаш чкерам тIа а тувлаш. Хюэ ваьхача 210 эзар сагах 50 эзар города дIавахавар. Дуккха бараш Дананге бисар, хьал дола- шагIа бараш Сайгоне дIакхаьчабар. ХIанз дукхагIбараш юха цIабайраьб. Халкъа Iаьдало дIабахачара юха цIабоагIарашта автобусаш еннай, эггара хьыхорча аргIанна юхаметтаоттабаьб Дананге кхачачаца болаш хинна машинашкъ. Цхьабакъда йоакхонаш цунца чакхъяьнняц. Байдда дIабахачара юхаухарех дуккха бараш цамогаш хинна, бахараз беха, дIора-дукхара кхы дIахо де хIама доацаш кIалбисса бар.

— Хюэрча тъоча наха дика хов моцал яхаь фий: кортамукъабохалехьа цар цIагIа каст-каста чуэттраш хьаша хиннай из, — яхаш дувц ТIема-административни комитета председателя, — кхачат продукташ тоьаш яц хIанз а. Цхьабакъда оаха долла хIама ду торо йоацаш бола дезал дугаца Iалашбара. Къечарна юха ца лург тел ялат, кIезиг дукха торо йолаш болча наха — ах-чах е тIадилла.

СаготагIа дола цхьалхха дош — берригача наха бе болх фу даь хулийтаргба. Кхыча мехкий интервенташ марионеточни Iаьлали долча хана доххарэнар деш эша гIулакхаш деша хиннаб нах. Дукха кагий производсгваш я, хIанз вIашагIъехкаш. Керда экономически центр йиллара декхар да оттадеш.

Кортамукъа яьккха деноц юха хьоахадаьча Ле Ты Донга йоах. Халкъа кортамукъален герзашцарча низаша города шийна чухьа гIайттача нахаца цхьана операци цIена чакхъяккхар бахьан долаш Хюэ ца йолаеш йисай. Оаха лаьрхIар тIом Хюэна юкъе ца а боаккхаш города го тасса а го вIашка а увзаш моастагIа фордагахьа тоIаве а, цигача, Дананге бода никъ хоада а баь, из хIалакве а. Из операци бахьан долаш НВСО зоакъоша герз Iоийцар хьалхагIа хиннача режима 50 эзар бIухочо тIера.

Царцара халкъа Iаьдала гIулакхаш тахан вагIа дац. Царех дукхагIчар шоаш Хюэ ТIема-административни комитета дIаязбайтаб. «Салтий шоаш бахьача моттигашка, шоай дезал болча дIаухийт оаха, — белгалдоакх комитета председателя. — ХIаьта эпсарех лаьца аьлча, царнара гIулакх кхы тайпа да. Нагахьа санна цар шоай бехк дIатIа а нийцабале, политически кхы кхетам чубоссабара курс чакх а яькхале, уж а шоай вахар кердача тайпара вIашIтIехьдаккха мукъа ба. Кхыча тайпара да гIулакх революцеца моастагIал даращца.

— ДIахо кIезига халонаш латтац тхона хьалхашка, — мотта да комитетий кулгалхошта хетар. — Цхьабакъда тхоаш цхьаь доаинлга хов тхона. ХьалхагIа кортамукъале яккхар дукхьа лоаттабаьча къовсаме а хIанз мохк юхаметтаоттабеча хана а оаха ког гIорголга ю дерригача социалистически мехкаша, эггара хьалхерча аргIанна Советски Союзо деча новкъосталах. ХIаьта цу новкъостало тха дегаш ура а уттаду.

Ольга ТРОФИМОВА,
АПН спец. корр.
Хюэ—Москва.

Фашистий хунто экономика дакъе хилкъа дукхьалара политика лелаяр бахьан долаш тIехь - тIехьагIа дукхагIа хул Чиле хьабе болх боацаш бола нах. Мехкара «производство кIезигъе» еза яхаш бахьан а доахаш дукха къахьегамхой балхара дIабоаж. ХIанз Чиле 600 эзар соагIа саг хьабе болх боацаш ва.

СУРТА ТIА: дIаяш даккха моттиг нийсъялаега хьежаш болаш. Масса хана хьабе болх хилаога доаь доахилга-м цар сийи дукха ха я.

ЦБ — АПН сурт.

САГА НОВКЪОСТАЛ ДУ ДЕЛЬФИНО

1966 шера мае вай мехко, хIаьта цул тIехьагIа кура ха вIалехьа Болгаре а Румыне а решени яьй Iаьржача форда чурча дельфинашта промысел ма йойла аьнна.

Нах цхьа санна дукхаза а зийшаб дельфинаш тоашца [иллахк] хилларах. ХIаьта сага доначаь хулалургья дельфинех?

ОПЫТ ЕШ Я

Iаьржача форда йистте, город Батуме, я форда чура долхача чкъаьрий боахамеи океанографеи Ерригсоюзни Iилматоккхама института Гуржийски отделене дельфинарий. Дельфинаша кертага уьла яйтай хьожиеш я укхаза биофизически Iилман доктора профессора Шевалев Андрея кулгалдеш йола кхоьнача Iилмахой группа.

Тхо дельфинаре кхаьчачча поплавоканаш опыт оалаш бар кийчьеш даьттача хана. Профессора Шевалев Андрея, тIа хIоара а теха, ше волча хьатIайнахар йиъ дельфин: афалии. Сага бIараьхьежар бехаме-батамаш, цо аьнна ле кийча шоаш йолаш санна. Цу къьа хи тIа поплавокаш дIаоттаеш воаллар Iилман болхло Церодзе Тенгиз. Бассейна тIа геттара лакха хургйолаш дIачовоттаьючен поплавокех дIатайсачеп а мурылагашка чкъаьрий дIанийсдеш воаллар лаборант Карабашан Валерий.

Дельфино поплавок Iотталайча — бахе пцина оага экъа чкъаьра. ТIаккха малагIа поплавок я Iоттоlae езар? Селхан цхьан мурилга чу ма хиннабий чкъаьра, хIаьта тахан — кхычун чу хила тарлу. Чкъаьра мина биллаб дагадоагIий-хьогI дельфина?

— Цу опыто лерхIар, — йоах тхога профессора. ... юкъе бахьанех доагIаш хула бувзамаш кхетаде. Кадта событеш дегIаяххара боьшоний лаьда тIа дIахоа сохуьбетеш мишта хургья дельфина сакхуй ховлга да.

Iилмахоша цу тайпара опыт яй кхыча тьайбашта а: цискашта, жIалешта, маймалашта. Царех цхьакха а дехкадаьйлаьдай. ХIаьта дельфинаша фу дергда? Царга кхоачаш хургдий-хьогI из?

Хи тIа хийцай яхо поплавок: гIулакх тIадуда дельфина: хьалхагIа поплавок Iоттоlae. тIаккха чкъаьра дIаяхадал беза, шоллагIча поплавоха хIаттIа а яха из Iоттоlae а цIаькха чкъаьра дIакхалла а беза, иштта дIахо а. Аьрдехьара поплавок, юкъерьяр, аьттехьарьяр, юкъерьяр, аьрдехьерьяр. Шийй белгалдача агIагIа гIттат ца йоалаш поплавокаш Iоттоlаю дельфино. Опыт йоакхьегIа хьал: цхьан мурилга чу кхы чкъаьра бац. Из ха а хийнаа, дельфино хIанз шийна кхача дургбола поплавокаш мара тело Iоттоlаю.

Цхьаькха опыт. Кхачашна тIабода цикъ хьамча гомех даьча дIараца дIакъайла ба. Цунах дIатесса гIоз боаллы. Юххьашна цхьаьккха дича а чкъаьранна тIаккхоачаш ГорIлый яхаш цIи йола дельфина—дIар новкъа да. ТIаккха цIаьхха гIозерах батт дIачу а яьхе. дIар тоадкхадий юстара доахкх Горде. Чкъаьранна тIаьода цикъ хьабеллалу!

ДЕЛЬФИНАША «УЙЛА» ХIАНА Ю?

Профессора Шевалев Андрея дувц:

— Сага эволюце эггара хьалхарча этапашка уйла яра хьисап дегIадара лоархIаме сигнал хиннай массазнча сообществагара цуп лакхерча форма — кхоачаш беча балхана тIа яьнача сообщества довлар. Коллективни чарахьяло — тIехьа адаро, лувнаро, чулехкаро, хIийлеваш чао — дIадехар кертага болх байта безача группе вай оамала чоаллане формаш дегIайоалаелен эггайоахаш тоделга.

— Сона хетаргахьа, — йоах дIахо Iилмахочо, — дельфиний хьоа чIоаттIа дегIабар. цар оамалий воалхоне формаш — цхьана беча балхана юэзделна болча сообществана дукха бIаьш шерашка эволюци хилахьа хьахиннa хIамаш да.

— Долле, дукхха цхьана йолаш ах-ах хIаьта дельфинаш?

— Яхьте. Бокъонца «коллективизма уйланца», нагахьа санна иштта аьлча из мега, кхетае езаш я дельфиний дукхха оамалаш, сага дегIала яхя гIерташ уж хилар. Повзаш я дельфинаша махана доттагIа доладань моттигаш. Масала, инженер Лысенко, цекагIа форда юкъе дIачувахача хана, дельфина тIакхаьчав, цул тIехьагIа массехк дийнахьа вIашта «Лысенкох «бIоргтоха» цхьай ца. ХIаьта инженер дIаахачул тIехьагIа а дельфин хьалхагIа а санна берда йисте хьанкай.

Чоа хиннача дельфинаца из сагара новкъостал лехаш а хиннай моттигаш. Лоалара цIа кхераш хан-хиннахьо «пронсре» яхаа хьайбаш. Дагалдая сона дельфинаре яьха цаI цамогаш хинна. Пежинилана дела беттар цуиа, Уьахо цIаккха карара экха тIоортара саг шийна дикалар де гIертилга хоаш мо мана.

Батумски дельфинарерча Iилмахоша хьахьехад, дельфид сагара гIелахаш делаза хилар. Прессновщикашн института болхлойа болча ук кхача бахьан долаш яха ца Iеш, духхьал ловзараш даа дуьхьа а.

ФУ ДУЛУ ЦАРГА?

Дельфинаре вера хиннача цхьаьнне куй бассейна чу еааий, дельфино хьа а леха хьальараьккхай из.

Дельфино дIатетт саг тIаврIа лодка, хина кIалхарвоаха гIоз тIабахь нек деш водачоа.

— Цу тайпара, шоана бIаргагур, шоковп аттракцеш наха оттабаь моллагIбола сакъердаш ца хилар, — белгалдоакх Шевалева. — Сакъердем оттабеш дукха а аттагIа да. Цу хьайбашта фу дулургда хар дукха оамалаш Iомаю дельфинашта. Со дог тийша ва, дукха ха вIалехьа дельфинаша почтальоналла болх беш боларах, хи чу болха нах кIалхарбоахабргболгах, водолазашта бух дахара кемашта тIабода никъ хьехаргболах.

Дукха ха хьалхагIа деш безам хинаб цакьа дельфиний мел кхетам ба ха, царна гIулакхаш лелдара тороннаш йоза. Цу идеи фантазегеа гIубенна гипотезашен бодача цакьа тIа баьхар дукха специалисташ а специалисташ боацараш а чIоагIа санъердаме гIулакх дар дельфина сага кхетам чубоаллар. Фантазештей тохкамаш дича гучадаьлараштен юкъера юкъ дIадларо дунен тайп-тайпарча мехкашкарча специалистий догъэкхарга кхоачадир гIулакх, кхетамца доацаш дельфинаша леладу гIулакх «вIашIтIехьдац» яхаш хабараш дувца болабелар.

Дельфиний хIама дIахо тоалларах массанена а хетар, дIа а хьа а доацаш, юкъе еначоа тара да гIулакх. Бакъдар аьлча, кхетамга диллача сагага кхача гаьна я дельфин. Цхьабакъда сага доттагIа гIоонен хулалургйолаш хила езаш я из. Цудухьа Батумски дельфинаре болхлой опыташа хьахьокх, дельфинашарча доттагIало мел пайда бала тарлу.

Елена ИВАНОВА,
АПН корреспондент.

ІАЛАМ—САГА РУЗКЪА

Къонабарий отрядаш

Іаламан цуй ххоьчамаши — из ца хилча адам даха а общество дегІахь а йиш йоцу ловркІамера производительни низ ба, В. И. Ленина дукха дезаш хиннад Іалам, из дІахийн цей мехка цуй ххоьчамаш тайп - тайпаси хилар белгалдоккхуш из дукхазза аьхад ххом беши кхетаминен пиоек пайда ида безара.

Іалам лорадаран цуй ваьккъах лоттІа пайда иибарал В. И. Ленина оттаяь Іилма бегинизаце пондицнаш ккхачашьеш я.

ДІаегІа баьшара гаьшаш, лаьттан плодовоши, хьчнаш, оалхазаьарш лорадара вай мехка вІашагІьеккха аьржача школьникий группашка хьалхьоех Іалам лорадара дохь ленински васиеташ толаьйца кхочашдеш хилар.

Цу группех лоассІ «Голубые патрули» аха отрядаш.

«Голубой патруль» вай мекко чкъьоний добадара а лордара а Іалам везача пионерех, деташхоех вІашагІьелла объединении я.

Шоай болал тІа отрядашта лаоле лиэй КПСС Центральни Комитета могаяь Единсоюзни пионерски организаце Центральни Совета отталь честа. Отряде хиш бІеха дий хьож, бІеха ихвхаш хи чу кхувелргІоашш хаддарза патрульлоаттаю.

Шоай деккхараш кхочашдеш къьостта лиха къахьег г. Грозне № № 4, 12 йолча школай, г. Гудермеса № 2 йолча школе «Голубые патрули» яхача отрядаша. Шолжа тІа патруль лоаттаю дешаохоша. Бахача наха хиш йистошка нувхаш йоккхувенлга гучадаьлча инспекцета ховам бийн сиха оаш доииях, хиш беоадаш хьоцаргдоацаш гаьлаш йогІ.

Вай республике еоонга уж саша отряд 21 я. Цараь юкъе ва 426 саг. ДІадахача шерел уж шоаш дІадахача ханен йоьхаю кІотарга ган дІаегІай. ХІаьта г. Грознечча водохранилища юхе СССР вІашагІйоллаьа 50 шуя В. И. Ленина ваь 105 шуя дизара сибол «Дружба» цІи йола аллея яй. Белка яха хий цІаьхта тІекига хинначча хана дов тарлуча кІоагацка лисача кагийча чкъьорех 250 эзар кІалхарбаьккхаб отрядаша. Республике ша баьча хиш тІа 400 Іурт дамаькхаь. «Ленина сиина Іалам лоав» яхача девизагІа вай республике хиш доль моттиг йоэзаоя 20 экскурсоя яь.

Іалам лоадара пропаганда ю пионераша. дешаохоша. Школа радиога гІолла, плакаташ ядеш Іалаьмаоа беркй бевам совбоаьхи.

Кхаьца, ловриича гІолла ашаоэш ленлеш дІадода хий, ТІакха леяи юкъе ю лаьра тарлу. Хий сецача кІоагацке юхадус негий чкъьоний. Уж ловкхий хугадш дегІадакл хьалаш доарачч цар чу. Цигта оарцагІоатІа «Голубые патрульаш».

Цу отрядашта юкъе ваха йиш я моллагІчух. ХІара отрядаца 10—20 саг ва. Отрядаш къьаьу дозоваштта, хІаранева 5—10 саг волеш. Дозора хевте командир ва. Школе цао болх бу хьехархочо, комсомола комитета кулгалаш. Цу отрядашта вишаш дола повкьостал лоаттаду чкъьоний лоадара пачахьалкхен инспекце.

«Голубой патрульа» доккха повкьостал ду вайна Іалам лоадара, вай хаддалза беш болха тІа.

СУРТА ТІА: «Ермоловский» совхоза чкъьоний лелаоеча Іима йисте дІаегІача гаьнашта Іунал деш ба «Голубые патрулаш».

Н. БРЕЖНЕВА,
Заппаспрыбвода грозненски инспекцеа инспектор.
Автора тексти сурт.

ЧКЪАЬРИЙ ЛУВЦАРАШТА ФУ ЭШ?

Чкъьоро кІоарта зІак дІачукховлаю наьсау, тІаккха пунех чкъьора хьабаккха хала да. Фу де веза ишта моттиг нийсъелча? Цу гІулакха велаеш лаьхІа ихьа хІама я. пунех извлекатель оал. 2—2,5 миллиметр сомал йолча пружина хьисапе юхьера хьовзабаьча аьшкасаьогах яь я из. Цун спирала юкъе зІак доаллла тай нийсдаь кІезига хьовза деза. ТІаккха извлекатель зІаках дІагІоттаьа чкъьаран бага яхийта еза. Цул тІехьагІа зІакаца хьаьна кІеззига Іочу а яхийте хьалхашкахьа дІатоІаш. Уж тиаьшка йолаш я.

Лаьна чкъьора садоа чу бола. Аьшка гІозарехи сеткахи хьаю из. Чкъьорий деладе ьттув болаш я из. хІаьта зІакьа хьош вІашка болалча дукха моттиг дІалаиаш. Лодка тІара чкъьоний луаыаш хилча делабу из. Беда йистоьа зІак дьоккхача хана тускар оттагІа де. Цунна тІехьанахьара чІоагІа тІакъьйла ногІар да. хІаьта вокх оагІорахьа, лаьна чкъьора чухева, кхьош доалл. Из чІоагІа аьттув болаш да! чкъьорий лувца водаш цу тускар чу кхача баьа йиш я.

«ІАЛАМИ ФОНТАЗИИ»

Ишта цІи тилла выставка хьайийллар вай городе ухк деношка изобразительни искусства музее. Из хьоадийта вІашгІехьдаькхадар НохчГІалгІайчен ВООП Центральни Совета, къоначча натуралистий республиканеги станце, краеведчески изобразительни искусствай музейша.

Музея йоаххача цІии зале я кружковцаша гульбь безаме кийчъеь 150 экспонат. Уж гульый Іалам дезача вай мехкахоша: кинорежиссера И. Татаева, художника И. Дутиева, ГНПЗ оператора М. Чеботарева. Цу экспонаташа хьокаранта дульалух фильмаш тІара турпалаш: крокодил — Гена, массаволчоа дукхавеаша «Ну, погоди!» яха пхьагали борзе, тайп-тайпара оалхазараши оакхарийа. Из деррига Іалама хьаккеллаа. Вай мехкахой говзача кулгаша яьа бахьаш хьатоадр маре яки хІама дальиаш цария. ХІаьте уж селах хьаьай?

Тайп-тайпарча гаьций ткъовронех, овлех, колстах хьаьь хІамаш я уж.

ЧІоагІа сакъердаме хеташ наьха теркам тІаугзаш композици я «Лезгинка», «Дельфиаш». Цар автор ва И. Татаев. Овлаех хьачь я пуи уж. Пенсионера К. Попонкуполлос лайцар ше хиш йисте гІонера юкъера крокодилх хьаккхар.

Из сиха чІоагІа тара я ба-кх дукха бІашкерелашка хьахха хиннача пресмыкающихся.

Къоначча натуралистий станце кружковцаша шоай композици «Встреча» аьнна. Оалий хьабаьчча бІакала повкъа ... Кlерешаи бІара ...

Сага фантази цІакха кховчаургьаш. Іалальмате дукха тайп-тайпара вазашш пепельницаш хьаьай Іалано коастах.

«Аисташ» яхача композицега хьежаш ... дукха хо йоаиих укхазе баьхкараша. Уж кІотарий овлех хьахинна а: Дукхача хана хІао, мнхо, кхеррІоша, шеліло Іотскъаш барах хьахиний уж. Шоай бІений даьнта тара а болаш я етта летти палаткаш. Цу Іаламо хьаьнча тамашийна йолча хІамашта ук ... хоьевш лак хьакха дийзадаш.

Выставка вІашагІьеллай аьхинн хІарзе цхий мукъа ха Іалама йоаккхаргІойаш.

Хьажа шо а, шоана а кораьнет Чебурашка, «нищий кикс икех», хорате чет космонат, марсианен. Хола мел дар даи вайна уллув, вайна юхе лт.

Н. ЭСТЕРЛЕ,
природински музея Іалама отдела заведующ.

БЕХК БОАЦАШ БЕХКЕДЕРАШ

Ілмо яхачох дуккьнаьха оалхазараш дуних тІа даьнна 130 миллион шу да. ХІаьта лаьтта толда оалхазарех 700 тайпа СССР-е да царех 250 тайпа вай республике дах.

Шоно яц цао вай Іалам хозаеш хилар. Цаьашко тайпа оалхазар довцача моттиге нийсвелча мел сагота хул. ДухагІа бевеша доаі моа-каьта делаоу кІоадаоч. попугаш. къамоа оалхазараш. ТІаккха мел хоза хетиш, дог гІозданеш лаьуегІ вай цао ицсрапиш.

Вахьда вай вахаре адамаша уж пиц тайпара дийкъеча нагІиш — зене, вокаш — пайдане. Из найса-м да. хІаьта а хоон хаогдао зене лоркІамран вІалда пайда бац аьтча.

Царех къаьстта зулеа лоара соне. хІана эьлча бехк болцаш наха уж бехке дуаьь.

Найса кхетам бап царех бар. Цуарчьа къахетам боищаш мосса тайпара уж доаду ваха. Из найса деп. Дичка тІйла йичча вай зене лоарсІа оалхазасош доений, лаьший санитараш да. Цар зІаламсу ялата зоикха зе ду дехкий, шьйоаз сатоажна шоте боаццаш зуламена хІамаш.

Цул совгІа вайна хоеш ма вай аьоэх, лаьния наха пайда эаш хилар: цаояа аьхоалаш, пхьеалаш. цхьайолча хана беортий лунш. Дулх дуаш дола оалхазараш зоаде моггаитаці хинналаш хьалхе.

Найса дац вай республике бола моллагІа тайпа гаьзи, даьча, чІегаог, сойка, сорокопут пайдане оалхазараш зуламечарех лоеркІадр къахетам боашиш коадалга. Уж салхазараш дукха доаду къаьстта асткни гІоаьлен Веденски, Советски, Шаланиски, Назранонски районашка.

Соиа хезал салаІа болхаш вІашагІхийттача повкьосташа мелиоколибемин тоаш пеатровани хьаэца еза оалаш. Из сешна хьош а тоаш ма-дий. ХІана дащар из хьежоргаь еттоаш хилча-м. Цьаьволчо доккхала нийса тох алийта оалхазара тох. Цхьа оалхазар вай хозача Іалама эшалу.

ЗІаьнга а вокха мел ваозаттарийла ва вай Іалама хозме лоове.

Б. ДИКАЕВ,
ветеринарни Іилмай кандидат.

Сунже оестр...

Н. ПЛИЕВА сурт.

Кавказски Минеральни Вода районе геологаша тІеххьарча шерашка хьайнйача нарбаьа хий доаллача кердача моттигаша торо хилийтай укхаза болаш йича курортий комплекс дегІайоалее. Къаьстта йоакххагІа хиинай цІа хела йолча Кисловодски курорта база: укхаза кораьй хий дсалла йоккха ахо моттиг. Из бакьан доаш СССР Министрай Советэ соцам баьб гаргарчэ шерашка курорт дІадо дегІайоалае аьнна.

АПН корреспондента Квитковский Ростислава профсоюзий курортьи управлене Кисловодски территориальни Совета председателеа Ступин Юре дийнар:

— ИттлагІча пятилеткагІа санаторечш, гостиницаш хьальхра, реконструкци яра, город

КИСЛОВОДСКИ КУРОРТ ШЕРЛУШ ЙОАГІА

толара дІалавхийта лерзІа яхча нуд хьалхарча пятилеткагІа хиннача 20-зза дукхагІа да. Кисловодски курорт йиллача хана деиэ хьальеь дарбаш корпусаш 15 эзар моттиг йолаш я, хІаьта хьатІайоагІача пятилетке парва тІаккхетаргья кхы а 5 эзар моттиг. «Стеклянная струя», «Крепость» яхача санаторешка, масала, шозза дукхагІа хургьа моттигаш. Городе а цуи йистошка а хьальертья 12 здравниц, массеж пансионат. Кисловодске йоккха водлемаш яь. Цудухьа. Подкумок яхача хи тІа пляжаш а лодочни станцеш а йоаш яскусстваиеш Іаи бе аьархІад. Городе хургья керда машинакъа станци, 2000 моттиг йола концертни зал.

Курорт сиха дегІайоагІе а городе баха нах дукхагІа хургбац. Курорташ йоацача кьмча городашка Кисловодскьера дІайохийтача предприятешкара болхлой балха отта бгш хургья кердача санаторешка.

(АПН).

Редактор **Т. А. ТЕБОЕВ.**

СПОРТ

ВОЛЕЙБОЛ

Советски халкъо Сийлахьбоккхача Дай-мехка тІем тІа котало яьккха 30 шу дизара хетаьйча спартакиада зачетах йола турнир дІазо яьош я «Труд» обществе НохчГІалгІай Совета производственни коллективай 45 команда. Командаш лоаз Грозненча «Динамо» стадионе.

МаІача наьха командашта юкъе «Красный молот» заводаа команда счет 2:0 болаш котъаьний А. Шериппоза цІеоагІча Грозненски мехкаьтта чакхдоахача завода команда. «Чеченгстройтопс» АТО команда а из счет йолаш котъаьний В. И. Ленина цІеоагІча Грозненски мехкаьтта чакхдоахача завода командал. «СевкавНИПИнефть» команда а ишта котъялав Грозненски радиотехнически завода командал.

Кхалноьха командашта юкъе хьалхе даьг «Красный молот» завода. Хинокомбината, «Грозниипосельхозстрой» институтта волейболисташ.

ТАЬЛГЕХ ЛОВЗАР

Грозне, С. Орджоникидзе цІерагІча стадионе таьлгех лайлав «Локомотив», «Труд» яхача обществай командаш. Ира а дог чоаттаьош а бар уарча юкъе утта къовсам.

1975 шера хугІойла НохчГІалгІайчен чемпиона цІи яьккхо «Труд» обществе команда.

Шиина а командаш гражданта едо Республиканска спортивни комитето.

Къаьст - къаьстача спортсменашта юкъе хьалхара моттиг яьлхара яьлаш дІало хьош я.

О. ТИНИКАШВИЛИ.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

19 июль.

С. М. Кирова цІерагІара культуран салаІарен парк. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.30. Кинолекторий. «Алкоголизманет зуламаш лоаш хуьлал лоттабеча къовсаме советски законодательство» яха лекци. 19.00. Къайла театр. «НохчГІалгІайче халкъий вежараьиха болча дезале» яха бегагІа дуний журнал. 19.30. НохчГІалгІай пачхьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.30. Баьццара театр. Сцене московски цирк. 19.30. Халхараш ду майда. Халхарий сайре 20.00. Кинолекторий. «Даьхе, са иллии» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цІерагІара культура Дворец. 11.00. «Заманхо» яха безаштеи кагирхоштеи дола кинотеатр. 12.00. Аттракционий городок. 18.30. СалоІача дайнахьара лекторий. «Буржуазни кашиовализмаси шовинизмахи юхелестешта дукьалара машао хугийній хьовсам коммунистически кхетам балара кхоттеоа декхар да» яха лекци. 19.30. Іилма - документальни фильмаш хьокхар.

Н. К. Крупская цІерагІара культура Дворец. 9.00. Назрановски района юрта боехамэ къахьегамхошта гІулакх де агитбоигада яхар. 19.30. Алкаяра кинолекторий. «Советски къахьегамэ законодательство» яха лекци. Кинофельм хьокхар. 20.00. Кагирхой сайре. «Сигала бессара экспресс» яха ВИА.

20 июль

С. М. Кирова цІерагІара культура Дворец. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.30. «9-ча пятилетка итогаш» яха лекци. 18.00. Музыкальни эстрада. НохчГІалгІай пачхьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.30. Баьццара театр. Сцене московски цирк. 19.30. Халхарий майда. Халхарий сайре. 20.00. Кинолекторий. «Даьхе, са илли» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цІерагІара культура Дворец. 9.00. Ачхой-Мартановски района юрта боахама къахьегамхоштта гІулакх де агитбригада яхар. 10.00. Аттракционий городок. 11.00. «Заманхо» яха безаштеи кагирхоштеи дола кинотеатр. 12.00. «Вай дар цІа дайначча» яхача М. Дудина книжках йола беседа. 19.00. «Металлурга Денна» хетадь «Даьхен болат Советий мехка доакхал ха» яха кино хьокхар.

Н. К. Крупская цІерагІара культура Дворец. 10.00. «Къона ленинец» яха бериий кинотеатр. 19.30. Алкаяра кинотеатр. «Рельсаш цІеоа юкъе» яха литература обзор. Кинофильм хьокхар. 20.00. Кагирхой сайре. «Сигала бессара экспресс» яха ВИА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 июль
I ПРОГРАММА

8.35 — Перодачай программа. 9.00 — Кердадараш. 9.15 — Босбола телевидени. Іуйренара гимнастика. 9.30 — «Бераш оакхарех». Ленинградера передача. 10.00 — «Шоана, дай-ноаноа!» 10.30 — Босбола телевидени. «Іуйранара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — «Эфире — гергара наьха вІашагІкхетар». Репортаж. 11.25 — Босбола телевидени. А. Пахмутова «Созвездие Гагарина» яха вокальни цикл. Н. Добронравова стихашца. 12.00 — Орбита тІара кердадараш. 12.15 — Босбола телевидени. «Художникех дола дувцараш». А. Васнецов. 12.45 — «Москве цхьан сахьата». МГУ. 13.45 — М. Пятницки цІерагІча Паччахьалкхен Академически оурсий халкъа хора концерт. 14.30 — Босбола телевидени. «Увкъцеаиа» яхача программа почта. 15.00—Босбола телевидени. Фильмбераш. «Петька в космосе» яха телевизиони художественни фильм. 16.05 — Политически обозревателя Ю. А. Жукова жоп ду телезрителий хаттарашта. 16.30 — Босбола телевидени. В. А. Моцарт. «Квартет фа-мажор» дІалакх Вильнюсски филармоне струнни квартето. 17.00 — «Керттеоа конструктор» яха телевизиони документальни фильм. 1-гІа серя. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Даналь антонаь». «ДІакъоаларгІа вай бреш хикъ». 18.45 — Босбола телевидени. «ВІоргагуш хар — тешаш халадар». 19.45 — СССР-а халкъа артистка Н. Архиповай концерт. 20.05 — «Робкий герой» яхача телевизиони художественни фильма премьера. «Афонка хиинар» яхача цикле тІера (США). 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.45 — Босбола телевидени. «КІай бийсаш» яхача искусствай фестиваль чакхйоалаш дола концерт. Ленинградера передача. 22.25 — Босбола телевидени. СССР-а халкъий спартакиада. Спортивни гимнастика. Ленинградера передача. 23.00 — Орбита тІера кердадараш. Чакхьалча — перадачай программа.

II ПРОГРАММА

13.00 — С. М. Кирова цІерагІча Астраханска областной драмтеатра спектакль. 17.40 — «Сатира жанр Нохч-ГІалгІай литературе». Литературни передача. 18.05 — «МашадегІалли, хиоеиечетел». 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.45 — «Вошал» яха телефильм.

20 июль
I ПРОГРАММА

8.35 — Перодачай программа. 9.00 — Кердадараш. 9.15 — Босбола телевидени. «Зарядке дІоттае». 9.30 — Босбола телевидени. «Будильник». 10.00 — Советски Союзе гІулакх деш ва! 11.00 — Босбола телевидени. «Орленок» яхача телестуде юнкораш Советски Союза Турпалхочуна генерал-полковника М. Н. Хлебникова вІашагІкхетар. 11.45 — Босбола телевидени. «Дуска» яхача берий хоровой студе вІамагІа йолча группа концерт. 12.00 — Орбита тІара кердадараш. 12.20 — Фехтованех йола дуней чемпионат. Будапештера передача. 12.30 — Босбола телевидени. «Юртара сахьат». 13.30 — Документальни фильм. 13.50 — Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 14.25 — «Тахан — металлургаь ди». 14.40 — Босбола телевидени. «Советий мехка бераш». «Чувзла цу дунен чу» яха телевизиони документальни фильм. 15.20 — Босбола телевидени. «Тахан — металлурга Ди». СССР-а босбоача металлурга министраша П. Ф. Ломаконаа беседа. 15.35 — «СалоІача хана». Металлурга денна хетаьь музыкальни программа. 17.00 — «Керттера конструктор» яха телевизиони документальни фильм. 2-гІа серя. 18.00 — Босбола телевидени. «Кинопанорамабкой клуб». 19.40 — Босбола телевидени «Арене — цирк!» 20.00 — «Вай доттагІий экран». Вайнга хьовшагІа ехай Къилбасела-Хlорий телевидене студь. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Киев) — «Арарат» (Ереван). 2-гІа тайм. Киевера передача. 22.15 — Босбола телевидени. «Кентри мюзик шов» яхача американски фольклорни ансамбла концерт. 23.00 — Орбита тІера кердадараш. Чакхьалча — передачай программа.

II ПРОГРАММА

12.30 — С. М. Кирова цІерагІча Астраханска областной драмтеатра спектакль. 18.15 — «Оаша дахийтача письмошта». Концерт. 18.45 — «В горах реки бурные» яха художественни фильм. 20.00 — Босбола телевидени. «Цхьа дуненна хайпа...» яхача телевизиони документальни фильма премьера.

ФЕ ХИЛА

Наькъашка хулача хатарий статистика хьадьохк: аьхан беттанашка наькъашка эггара дукхагІа бераш лозаду. Школаша а дьаьиа ноаноша а кховчамхалала терко яш берашта наькъа боккъонаш Іомаеа.

Дукха ха йоацаш Урус-Мартане «Горец» совхоза тракториста Ш. Таккаева ийс шу даьина йиІиг З. Шовхалова дозайир. Хиннача новнех йиІиг елар. Малав цу хатара бехке? Хьалхарча аьгІана цу гІуланга бехке да бийсан йиІиг воалелийта дан пачоч. Бехке ва тракторист а, хиаш гІа гІолла воогІаш ший наькъ тІа саг нийсвала тарлуш хилар ... Цунна из гуш йиса йиш хиннай баьлеча бус сайрда дамнаш йоагІаш йоагІа тоахао Из Іомаьь хиннаш наькъашка хьерамах лоавалл.

14 июле ший доалахьера ЧИЕ 22—26 «Жигули» яха автомобиль хохка дІадаав вунийтта шу даьниоча ший воІагІа Руслана Хаматхановс. Ленина урамгІа гІолла машина хохкаш сахьеда лаьрхІаь Руслана. Из шекваш автомобиль лахла а наькъа боккъонаш а шийса на хара. Соа сиха йола автомобиль наькъ йисте багІача аьшкабетониа бІоагІах кхийтта ехав. Дукъане хана ахча вІашагІдеттал йийна автомобиль йохийна. къона автомобилист а чІоагІа лазаяна. Цхьабаькъя из хатар кхы а хадагІа хила тарлора. Дукхъал ду бІоагІа кІалхарнаккхар «Жигули» тІа ца хетаьш хотяра тІа даьтта ххо саг.

ЧІоагІа хала хетаи хилла Сунженски АТП водителе А. Сукичивеа бехкагІа. Нах дІахьа кхьала лаьохІа йоацаш грузовой автомашинача 6 пассажиров мухьа волаш Ростов-Баку яхача трассагІа хьаволІаш зувха йоагІаш грузовикаца вІашагІкхийттар из. Цу хьатах цхьа саг вийна, воохІча чоеаш йир.

Поачан йолча хьалашка наькъа боккъонаш йиьъаллрах хаэе йир шай доалахьа автомобиль йоахе Б. Фаерман. Кхо саг лозаено цу хатарех.

ДІадахача хІирагІа НохчГІалгІайчен наькъашка 59 авари яь. Цу юкъе пхи саг вийнав, 38-нена тайп-тайпара чоаяш яь.

А. ЧЕБУШЕВ.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ЧЕНА ХУЛАЧА ЛАЗАРЕХ ЛОРАВАЛАР

Чена хулача сихача лазарех да дІайха лазар, че коачьалар, инфекционни гепатит, сальмонеллезаш, холера. Уж лазараш чІоагІа даьржа да деррига дунен тІа. Нагахьа мокъ бац уж лазараш доацаш. ХІаьте вай мехкара дІадьаккхад царна юкъе эггара халагІа дола лазар — холера.

ДІа-юха дуьлача лазарех 30 процент лоац вар. Унаьцlеноловаьра Дерригдунеи организаце беча хоамах дерригача дунен тІа хІара шера цу лазарех да 5 миллион гаргга бер, дукха кхийна нах а.

Уж лазараш хьеду микробаша. ХІаьта цу лазарий микробаш шоайла чІоагІа тарй я шоай кхара оамалга диллача а Іеш йолча моттигашкен лазар хьоадара наькъаген диллача а. Могаш волча сага царех лазар кхета тарлургда уж сага бага гІолла шоргашка е ченга кхаьча. Уж кхачадтарлу молача хиоа, дуача хІаманца, кулгаш ца дулаш хІама лаврца.

Уж къаьстта дукха нийсьала тарлу сиха талхаш йолча продуктаьца, дуллаца, шурийца. Микробаш хул шелача ца лоаттаьча къича продукташца а. Даа хІама кийлдеш волча саго, из кулгаш а пхьегІаш а цІена йоацаш кийлдеш хилча, цига атта моттиг корайоагІа микробашта.

ХІаьта чена-шоргашта хулалазараш эггара сихагІа доаржаларш цІагІа дола можий да. Моза бах 1—2 бетта. Сиг ваххача хьувэ из халдайза, дукха гаьна ца бовлаш.

Моза, шийна даа хІама лехаш, дуккхача продукташ тІа Іохов, уж юь. ТІаккха пушна дегІа тІа латта микробаш, кер чу кхоач. Саго дуача хІаман тІа хоаш а багара ара кхуссача ший шодашца а но дІайоаржаю шийх хьаккхийтта микробаш. Цу тайпара, лазар тох цар сага. ХІаьте ишта лазар кхийтта саг чІоагІа кхераме ва могаш болча наха, вo пахогаш бергба уж, нагахьа сашна из царех дІа ца кьоаставой. Лазар кхийттача сага шоргашка е ца сиха еб микробаш, дукхагІа я их. Масала, аразьа шоаш нийсъеннача моттигашка тьежжа — тайп-тайпара — ха йоаккх цар яхаш. Шурий продукташка дизентерие микробаш цин кІкра совгІа ях, дІайхача лазара яраш ргьан-сиив дийнахьа.

60 градусага кхоачаш йІовхал оттайча микробаш йов. ДІа-юха дуьлача цу халача лазарех эггара дукхагІа цамогаш хул берааш боакхий нахп. Лазар дІаьхдалар е сиха вер-зар хІара сага организмага, из дукха-кІезига лазар кхийтта халаргІа хьежжа хурда.

Уж лазараш дІатІаккхьамарох маларгІа да къоастадургдоаш вхьатарра де. Цар кертера белгалонаш е: температура 38-40 градусага кхоачаш лакльалар, дуачун чаш боар, голаш хоттьлуча а чеп на а лазараш уэттар, цияз дІабалар, шийла хетар. Іетто дог акар я Іеттадар а, каст-каста нишка ваха везар хилар, дийнахь-буе 10-15-зза я цордаш. цІевоппа цІайа ший тайпара коачали халар. Ишта хул дизентери.

ХІаьта дІайха лазар кхийтача, сага деррига дегІ лаза долалу, корта лаза, хаб во я, 39-40 градусага кхоачаш температура лаххлу, лазар кхийтте 4-5 ди даьлча дегІа тІа чич хьоа.

Холера варна юкъе эггара халагІа дола лазар да. Из геттара сиха даккху, массеха сахьатагара 5 денга кхачалца мара дІаьх а ца луш. ДукхагІча лаькъе пох саг ла. Из довзаргдола белгалонаш 2 - 3 дийнахьа мара гучаялац цун, уж а цІаьхта, бийсана хана. Геттара коача хул цун чен. ХІаьта дийнахь-бус 15-20-зза оравахаа везаш а хул. Ишта лазарех геттара гІеллу саг, тІаккха температура 34-35 градусага кхоачаш лоалу. Уналочун чен цІий доаьаш хий санеа хул. Каст-каста Іеттаду поз цамогаш волча сого. Лазар кхийттача хьаддарча дийнахь 10-15 литрага кхоачаш дегІаера гІоадал дІавало тарлу.

Цкъаза че коача ца луш е Іеттораш а ца хулаш нийсалу из. Из геттара сиха чаккдоал, унако ве я вуви.

Ишта цамогаш хиная саг лораш тІаккхача кхехела дІавоал. Из чІоагІа кхераме на вуона гоалаьа хьуааранштаь.

Цу деррига лазарех лоравалара бахьалаш ва дегІана а цІагІа а массанахьа цІено лелаар. Из фуд массанена а хоа Бахьда массате а деш-м ваш. Цу наха шоашта зулам деш хиларал совгІа, кхычарка а бокха кхерам тІаоттабу.

ХІана, ахкаварча хана, моэий вукка долча, тайп-тайпара баьнадараши сомаши наха дукха дуача хана къаьстта чІоагІагІа лоравала веза цу лазарех.

Баьнадараш, сомаш, консараш ва еза турба чу гІолла е хьастара дазгІача, е кІежьньккха хица йила а йила. Нашка вахачуш гІехьагІа а хІама даьле дохьа а кулгаш сона а хоаш дала деза.

Нагахьа сашна вола а цІагІа кхича гІулакхка эша е хий доача хи тІара е Іам чура кхухьаш дале, тІаккхо цуига кІедж аккхийта еза.

Іодоттаіш йохка шура кІедж ца йоаккхийташ ма яа. Дуаш диса хІама тІера ца къовлаш ма-дита — цу тІа моазий хоашш тарлу. ХІаьта ишта тІера дІакъовлаш хила еза даарах юхейиса хІамаш чуххувса везар е хьийойта пхьегІа. Дулха шурей, хІаьта ишта царех йола продукташ а шийлача моттиге мара лоаттае йиш яц.

Сиха дІа-юха хуьлача цу лазарех моллагІа а цаІ гучадаьлча, геттара чахка лораш ка хайта деза. Цамогаш вола саг а е цуй пах а шоашкара дарба дегІорта метарлаш. Из кхераме да. унахо дарба лучара воахх цу гІулакхо.

Цу кхерамеча лазарах ше лоравала а тарлучох кхьбараш лоралургбола гІулакх де а дехкарийла ва хІара саг. Из деррига халкъа юкъара гІулакх да.

Н. ПЫХАЛОВА,
республикански санитарно-эпидемиологически станце лор.

Р. АРАКЕЛОВ,
санитарни просвещене НохчГІалгІай республикански цІеш лор.

ХАОТТАМ

Тахан хувцалуш морташ а йолаш, йоачан а йоаваш, секунде 0—5 метр чІоагІа хьекхаш мух а болаш хилен фегара температура республике гІолла 27 — 32 градус, Грозне — 30—32 градус йолаш хилен тарлу.

20—21 июле хувцалуш моркхаш в йолаш кІезиг-кІезига догІа а делхаш, цхьайолча моттигашка теха а делхаш хилек, секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш, фегара температура бийсана 15—20 градуси дийнахьа 25—30 градуси йолаш хилен тарлу.

Метеостанция.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Іелефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехкетьхама секретара — 3-34-38; партийни вахари культуран отделий — 3-61-46; промышленносте отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-29; письмай отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-29; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

Газет арахуйла шоллагІа, пераскан, пенаьскан денош.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революци проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84. Заказ № 4869.